

Landskab og friluftsliv

- analyse af kommuneplanlægningen og samspil mellem planaktører i Guldborgsund kommune

Søren Præstholm, Søren Bech Pilgaard Kristensen og Anne Gravsholt Busck
Institut for Geografi og Geologi, Københavns Universitet.
Center for Strategisk Byforskning – Working Paper 20

Forord

Nærværende rapport præsenterer resultatet af en analyse af kommuneplandokumenter samt interview med forskellige aktører (politikere, planlæggere, organisationsfolk, erhvervsinteresser og andre), der er involveret i planlægning for og forvaltning af det åbne land i Guldborgssund Kommune, med fokus på den rekreative udnyttelse af landskabet. Plananalyse og interview er udført i 2006-2008 under FRI-LAND-projektet ved Institut for Geografi og Geologi, KU. Projektet er finansieret af og forankret under Tema E i Center for Strategisk Byforskning (www.byforskning.dk). Desuden har Friluftsrådet ydet støtte fra Tips- og Lottomidlerne.

Plananalyse og interviews såvel som rapport er udført af Søren Præstholt, Anne Gravsholt Busck og Søren Bech Pilgaard Kristensen. Listen over interviewede findes i bilag 1. Vi vil gerne takke Guldborgssund Kommune for velvillig hjælp i processen samt alle deltagerne, fordi de indvilligede i at medvirke i interviews.

Nærmere oplysninger om projektet findes på www.geogr.ku.dk/projects/fri-land.

København, november 2010

Forord.....	1
0. Resumé.....	4
1. Indledning	7
1.1 Rapportens opbygning og læsevejledning	9
2. Analyseramme og metoder	10
2.1 Den overordnede analyseramme for FRI-LAND-projektet.....	10
2.2 Metoder og data i Guldborgsund Kommune.....	13
Tema 1: Landskabet i planerne - plananalysen.....	13
Tema 2: Rekreativ anvendelse af landskabet – generelt og 3 eksempler.....	14
3. Introduktion til Guldborgsund Kommune og de 6 tidligere kommuner.....	17
4. Landskabet i planerne - plananalysen	22
4.1 Nysted Kommune	22
Overordnede trends	22
Landskabets rolle	23
4.2 Nykøbing Falster Kommune.....	26
Overordnede trends	26
Landskabets rolle	27
Planlægningens form.....	29
4.3 Nørre Alslev Kommune	30
Overordnede trends	30
Landskabets rolle	30
Planlægningens form.....	32
5. Rekreativ anvendelse af landskabet – generelt og 3 eksempler.....	33
5.1 Rekreativ anvendelse af landskabet – kommunen og andre aktører.....	33
Samarbejdsformer og fora.....	35
Centrale aktører.....	37
Vilkår for samarbejdet	37
Tematisk arbejde med friluftsliv i Kommuneplan 2009	38
5.2 Eksempel 1 – Motionsslangen	40
Baggrund og proces	41
Lokale aktørers rolle og holdninger	43
Hvad kan vi lære af eksemplet.....	46
5.3 Eksempel 2 – Døllefjelde Musse Naturpark	48
Baggrund og proces	48
Lokale aktørers rolle og holdninger	51
Hvad kan vi lære af eksemplet.....	54
5.4 Eksempel 3 – Falster Golf & Event	56
Baggrund og tilblivelse	57
Lokale aktørers rolle og holdninger	57
Hvad kan vi lære af eksemplet.....	59
6. Konklusioner og perspektiver	60
Arven fra 6 tidligere kommuner.....	60
Guldborgsund Kommunes rekreative politik – kommuneplan 2009	61
Offentligt-privat samarbejde samt landskabets rolle i friluftsjprojekter	61
Anbefalinger.....	63
7. Litteraturliste.....	65
Bilag 1. Liste over interviewede personer... ..	66

Bilag 2. Oversigt over planerne i Nykøbing Falster kommune	67
Bilag 3. Oversigt over planerne i Nysted kommune	68
Bilag 4. Oversigt over planerne i Nørre Alslev kommune	69
Bilag 5. Noter fra workshop om friluftsliv i Guldborgsund Kommune.....	71

0. Resumé

Som led i FRI-LAND-projektet er landskabets rolle i den kommunale planlægning i de 6 tidligere kommuner der i dag udgør Guldborgssund kommune analyseret for perioden 1980-2007 – fra de første kommuneplaner frem til i dag. Guldborgssund kommune er et af tre case områder i FRI-LAND-projektet (de andre er Ringsted og Roskilde kommuner), som bla. skal analysere kommunernes planlægning som funktion af deres beliggenhed i forhold til Storkøbenhavn. Guldborgssund er den mest fjerntliggende kommune og er en del af udkantsdanmark hvor turisme og rekreative interesser udgør et vigtigt element i økonomien. Undersøgelsen har især fokuseret på de gamle kommuners planlægning af friluftsliv og den rekreative udnyttelse af landskabet. Det dækker over en periode hvor der er kommet øget opmærksomhed på den rekreative udnyttelse af landskabet i takt med at udbuddet af forskellige landskabsbaserede aktiviteter er vokset og blevet mere divers. Desuden er interessen for koblingen mellem sundhed og friluftsliv vokset markant.

Undersøgelsen har haft til formål at belyse de skiftende prioriteringer, som den kommunale administration og politikere har tillagt landskabet, samt på hvordan planlægningen af den rekreative udnyttelse er foregået. Med udgangspunkt i erfaringer fra Guldborgssund kommune opstilles afslutningsvis en række anbefalinger, som kan bidrage som generel inspiration til kommunernes fremtidige rekreative planlægning efter kommunalreformen i 2007.

Guldborgssund Kommune er valgt som lokalitet af flere grunde. For det første rummer kommunen et af Danmarks største sommerhusområder, som alle dele af kommunen er påvirket af. For det andet er Regionen. Endelig udgør de mange store ejendomme på Lolland-Falster en interessant parameter i forhold til den rekreative anvendelse af landskabet. Planlægningsmæssigt har den nye Guldborgssund Kommune kunne bygge videre på erfaringerne fra de 6 gamle kommuner der spænder fra meget ruralt prægede kommuner til et regionalt center i Nykøbing Falster.

Projektet er baseret på undersøgelser i de 6 tidligere kommuner der i dag udgør Guldborgssund kommune (Stubbekøbing, Nr. Alslev, Nykøbing, Sydfalster, Saksøbing og Nysted) Undersøgelsen bygger på to hovedtemaer. Det første tema har til formål at undersøge, hvilke landskabsværdier der er prioriteret i de forskellige generationer af planer. Det andet tema fokuserer på den rekreative anvendelse af landskabet. Her gennemgås planlægning og realisering af tre projekter, der alle har haft til formål at forbedre landskabets rekreative anvendelsesmuligheder. Endvidere sættes projekterne i relation til kommunens arbejde med friluftslivets muligheder i strategi- og planarbejde efter 1. januar 2007.

Undersøgelsen vedrørende de gamle kommuners prioritering af landskabsværdier og rekreativ planlægning viser en stor diversitet, som blandt andet afspejler forskelle i økonomisk grundlag, befolkningssammensætning og politiske prioriteringer. Det er muligt at identificere tre forskellige opfattelser af landskabets rolle: (1) som kulisse for byområder, (2) landbrugets produktionssfære og (3) attraktor for turister.

(1) Landskabet som kulisse for boligområder. Den gamle Nykøbing Falster Kommune indtog i hele perioden en særstatus ift. de øvrige kommuner i kraft af sin størrelse og de centerfunktioner som købstaden Nykøbing Falster udfyldte. Kommunens bypræg dominerer kommuneplanernes omtale af landskabet, der nok værdsættes og fremhæves, men hvis primære funktion virker som en naturkulisse for boligområder. Landbrugets rolle er markant fraværende i kommuneplanerne.

I en række af de befolkningsmæssigt mindre kommuner har landbruget traditionelt spillet en markant rolle i den lokale økonomi og selvforståelse, og derfor opfattes (2) *Landskabet som landbrugets produktions sfære*. Byområderne er beskedne og spredt bebyggelse på landejendomme udgør en vigtig boligtype. Nørre Alslev er et eksempel på denne kommunetype, hvor landbrugets rolle især prægede de første generationer af kommuneplaner fra 1980'erne. I takt med landbrugets dalende betydning øges fokus på andre interesser i det åbne land, og især i den sidste kommuneplan fra 2005 fremhæves landskabskvaliteter som en vigtig bosætningsparameter.

Endelig har de naturmæssige kvaliteter givet mulighed for at opbygge en vigtig indtægtskilde i form af turisme, især repræsenteret ved sommerhusområderne i hhv. Marielyst i Sydfalster Kommune samt i mindre skala ved langs med kysten i Nysted kommune. I disse kommuner ses (3) *Landskabet som attraktor for turister*. Eksempelvis var Nysteds kommuneplanlægning efter årtusindskiftet præget af opfattelsen af at det vil være omsonst at satse på massiv tiltrækning af erhverv som vækstgenerator, og at de landskabelige kvaliteter i stedet giver mulighed for at satse på bosætning og turisme. Dette er et markant brud med den tidligere planlægning, der var domineret af landbrugsdiskursen, hvor hensynet til landbrugets behov betones i flere åben-land plantemaer.

Analysen af planlægningsprocessen og implementeringen af tre friluftspjækter fokuserer på borgerinvolvering og samspillet med kommunale myndigheder. Der er undersøgt tre pjækter med forskellige initiativtagere og formål:

- Motionsslangen i den gamle Nykøbing Falster kommune. Statskovdistriktet var initiativtager godt hjulpet af en aktiv borgergruppe i idefasen, senere med kommunen som medspiller i realiseringen og driften af pjektet.
- Falster Golf & Event, golfbanen ved Virket i den tidligere Stubbekøbing Kommune. Banen er anlagt og udviklet som privat initiativ for kommerciel rekreativ anvendelse af landskabet.
- Døllefjelle Musse Naturpark, naturområde i tidligere råstofgrav i den tidligere Nysted Kommune anlagt med lokal andelsforening som drivkraft og køber af området, der tidligere blev ejet af lokal entreprenør.

Generelt viser eksemplerne at private aktører, i form af interesseorganisationer eller kommercielle interesser, kan spille en central rolle i udviklingen af friluftslivspjækter og at kommunens rolle kan variere, fra initiativtager og tovholder til at understøtte et borgerdrevet pjekt. Endvidere peger resultaterne på en række problemfelter i samarbejdet mellem kommune og borgere omkring friluftspjækter som bør adresseres for at sikre opbakning til dem. På baggrund af analyserne er der formuleret en række generelle anbefalinger som forhåbentligt kan fungere som inspiration til kommunerne i forbindelse med fremtidig planlægning og forvaltning af landskabet. Anbefalingerne lyder kort:

1. Kommunen skal være aktivt opsøgende og støtte borgerinddragelse, for at sikre opbakning og levedygtige friluftspjækter.
2. Udover at skabe de fysiske rammer og faciliterer skal kommunen sørge for at udnyttelsen maksimeres, bla., gennem ændring af vaner og kultur.
3. Kommunen bør være opmærksom på at tilbyde målrettet bistand som er tilpasset borgerbaserede initiativer. Det er bla. vigtigt at kommunen er fleksibel og kan reagere hurtigt på initiativer og behov.

4. Kommercielle projekter kan have så stor landskabelig indflydelse, at kommunen bør proaktivt sikre koordinering med andre private eller offentlige aktører i lokalområdet, også selv om de foregår på privat ejendom.

1. Indledning

Den rekreative anvendelse af landskaber har i det seneste årti fået stor opmærksomhed. Udbuddet af forskellige landskabsbaserede aktiviteter er vokset fra 1970'ernes spejderhytter og kondibaner til nutidens mange tilbud der spænder fra rollespilskamppladser, ridestier og golfbaner til sommerhusområder og vandrerruter. Dermed henvender aktiviteterne sig til mange forskellige aktører. En anden vigtig grund til den store opmærksomhed er det tydelige fokus på koblingen mellem sundhed og friluftsliv. Mange kommuner satser i dag på at forbedre folkesundheden ved hjælp af kommunens rekreative tilbud, og landskabsbaserede aktiviteter udgør et centralt element i mange strategier (f.eks. kommunale stiplaner). Samtidig udgør rekreative muligheder et vigtigt element i mange kommuners bosætningsstrategier. Lovgivningsmæssigt er kommunerne også forpligtiget jf. lov om sundhed og lov om planlægning til at skabe gode fysiske og institutionelle rammer for befolkningens fritid. Kommunerne udgør således en vigtig aktør i planlægningen af landskabets rekreative anvendelse, fordi det er gennem den kommunale planlægning at landskabets ressourcer og potentiale omsættes til konkrete tiltag og aktiviteter. Planlægningsmæssigt er den rekreative anvendelse af landskaber et interessant emne fordi rekreative interesser involverer mange aktørtyper, fra udøverne (i form af det organiserede samt det uorganiserede friluftsliv), skov- og lodsejere, hvis ejendom kan udgøre en vigtig brik i kommunernes rekreative tilbud samt private og offentlige udbydere af rekreative aktiviteter. Det er samtidigt et emne som både kan værdisættes økonomisk men også rummer subjektive og æstetiske værdier som kan komme i konflikt med økonomiske interesser (f.eks. en debat om formålet med et givent rekreativt element er at tiltrække så mange gæster som muligt eller at give en personlig og sublim oplevelse til få (privilegerede) besøgende. Det fører frem til nogen vigtige diskussioner om præmisserne for friluftslivet: hvordan afvejes forskellige interesser mod hinanden, hvilken rolle spiller de forskellige aktører og –specielt relevant i denne rapport, hvad gør og kan kommunen gøre for at skabe gode rammer for friluftslivet? Disse er nogle af de centrale spørgsmål som denne rapport belyser med udgangspunkt i et case studie i Guldborgsund kommune.

Guldborgsund Kommune udgør en interessant lokalitet mht. den rekreative anvendelse af landskabet. For det første fordi kommunen rummer et af de største sommerhusområder i Danmark: Marielyst med over 6.000 sommerhuse. Det har alle dele af kommunen - især på Falster - mærket og indrettet sig efter, enten ved at neddrog sommerhusplaner andre steder eller ved at udarbejde tilbud som kan udnyttes af gæster i sommerhusområdet ved Marielyst. Derudover er regionen en del af udkantsdanmark og turisme og rekreative interesser udgør i lighed med andre steder en vigtig brik i økonomien, som dog også er behæftet med de ulemper som sæsonbestemte aktiviteter medfører. Det øvrige landskab på Lolland-Falster er præget af de gode landbrugsbetingelser, som betyder at størstedelen af landskabet er udnyttet til intensiv jordbrugsdrift, og der er ikke mange arealer med ekstensiv natur eller stier. Samtidigt er øerne relativt skovfattigt, igen et tegn på de gode landbrugsforhold. De mange godser og store ejendomme på Lolland-Falster udgør også en interessant parameter i forhold til rekreativ anvendelse af landskabet, idet de både skaber nogle muligheder og rammer for forskellige former for rekreativ anvendelse (herregårdsferie, golfklubber, jagt) men også sætter nogle begrænsninger for især adgang til landskabet i kraft af den skæve ejendomsfordeling, hvor store arealer er samlet på få ejendomme. Planlægningsmæssigt har den nye Guldborgsund Kommune kunne bygge videre på erfaringerne fra de 6 gamle kommuner der spænder fra meget ruralt prægede kommuner til et regionalt center i Nykøbing Falster. Dermed har der forskningsmæssigt været mulighed for at undersøge en bred vifte af erfaringer og tilgange til planlægning af den rekreative anvendelse af landskaber fra de gamle kommuners planlægning.

Baggrunden for såvel rapporten som for forskningsprojektet bag den er, at kommunerne med strukturreformen pr. 1. januar 2007 har fået hovedansvaret for den fysiske planlægning i Danmark. Dermed er planlægning for både det åbne landskab og byområderne samt en væsentlig del af myndighedsudøvelsen for de fysiske omgivelser nu placeret et og samme sted, hvor kompetencerne før var delt mellem henholdsvis amt og kommune. Undersøgelsen skal afdække, hvordan landskabet før 2007 indgik i kommunernes planlægning, om det overhovedet spillede en rolle, om det blev betragtet som en ressource og hvordan forskellige aktører var involveret i planlægningen. Projektet stiller således skarpt på den kommunale plantradition for og værdisætning af landskabet, som har præget perioden under den forrige kommunale struktur i perioden frem til 2007, fordi lokale traditioner, erfaringer og værdier udgør en del af afsættet for udøvelsen af det fremtidige plan- og myndighedsansvar for landskabet – uanset at meget er ændret ved strukturreformen.

Rapporten præsenterer resultaterne af projektets undersøgelser i Guldborgsund Kommune og det vil i praksis sige de 6 tidligere kommuner, Stubbekøbing, Nr. Alslev, Nykøbing, Sydfalster, Saksø og Nysted, som Guldborgsund Kommune kom til at bestå af fra 1. januar 2007. Der er to hovedtemaer. Det første tema har til formål at undersøge, hvad det er for landskabsværdier – potentialer og problemer – man har lagt vægt på i den kommunale planlægning og de forskellige generationer af planer. Det andet tema fokuserer på den rekreative anvendelse af landskabet. Her gennemgås planlægning og realisering af tre eksempler på projekter, der alle har haft til formål at forbedre landskabets rekreative anvendelsesmuligheder, men hvor det har været forskellige typer af aktører, der har været initiativtagere til projekterne. Endvidere sættes projekterne i relation til kommunens arbejde med netop friluftslivets muligheder i strategi- og planarbejde efter 1. januar 2007.

Den administrative rollefordeling efter strukturreformen er ny i den forstand, at det tidligere var amtet, der havde hovedansvaret for planlægning og forvaltning af landskabet. Den centrale hypotese bag projektet er, at landskabet alligevel spillede en rolle i kommuneplanlægningen og også tidligere var et tema i den lokale diskussion mellem kommunalpolitikere, borgere, lokalt erhverv og lokale foreninger om den lokale udvikling og planlægning. Politiske og planmæssige overvejelser om det åbne landskab har f.eks. været vigtige i forbindelse med kommunernes ønsker for placering af byvækst eller om turismeudvikling. Endvidere har kommunerne udført en række myndighedsopgaver i det åbne land, f.eks. miljøtilsyn med landbrugsbedrifter, spildevandshåndtering og fra 2002 også landzoneadministration i henhold til Planlovens bestemmelser. De mange nye ansvarsområder, der fulgte med strukturreformen, er således overtaget af et kommunalt system, der allerede i et vist omfang havde udviklet politik, plantradition og praksisser for det åbne land. Det er dette ”historiske” afsæt for den nye situation efter 1. januar 2007, der analyseres i nærværende rapport.

Rapporten bygger på forskellige kilder. For det første er den baseret på analyser af planlægningen i perioden 1985-2007 i form af kommuneplaner og andre plandokumenter knyttet til den fysiske planlægning samt til de tre eksempler på friluftprojekter. For det andet er der foretaget en række interviews med politikere, planlæggere (også fra det nu nedlagte Storstrøms Amt og de tidligere 6 kommuner) og et udvalg af personer fra interesseorganisationer og borgere i Guldborgsund Kommune med relation til planlægning og ikke mindst friluftprojekterne. Som led i undersøgelserne om det nuværende arbejde med friluftslivets muligheder har der været foretaget deltagerobservationer og interview under en workshop i Nr. Vedby Grusgrav og det opfølgende borgermøde, som kommunen afholdt som led i borgerinddragelsesprocessen i forbindelse med kommuneplan 2009.

FRI-LAND projektet er indlejret i Center for Strategisk Byforskning¹. FRI-LAND projektets overordnede målsætning er at bidrage med erfaringsopsamling og ideer, som kan inspirere og gerne forbedre kommunernes planlægning og forvaltning af det åbne land. Såvel plananalyse som interview har således også haft til formål at give inspiration og konkrete ideer til fremtidens kommuneplanlægning.

1.1 Rapportens opbygning og læsevejledning

Efter denne indledning redegøres der i kapitel 2 for analyseramme, metoder og data. Der er dels et afsnit om den overordnede analyseramme i FRI-LAND-projektet og dels et afsnit, som nærmere redegør for metoder og data i forbindelse med undersøgelserne i Guldborgsund Kommune. Kapitel 3 giver dernæst en kort introduktion til kommunen herunder de 6 tidligere kommuner.

De to temaer for undersøgelserne afspejler sig efterfølgende i rapportens opbygning: Kapitel 4 redegør for resultaterne af analysen af landskabet i planerne. Kapitel 5 præsenterer herefter de 3 eksempelprojekter samt kommunens nuværende arbejde med friluftsliv og landskab i strategi- og planprocessen frem mod kommuneplan 2009.

I kapitel 6 sammenfattes resultaterne og de perspektiver, som undersøgelsesresultater rejser. Herunder opstilles en række punkter, som det kan være relevant at overveje i forbindelse med fremtidig planlægning for landskab og friluftsliv såvel som realisering af konkrete friluftsp projekter.

Rapporten er som allerede nævnt en arbejdsrapport. Hensigten er, at dokumentere den række af undersøgelser, som er gennemført i Guldborgsund Kommune som led i FRI-LAND-projektet. Rapporten skal samtidig udgøre et grundlag for mere målrettet formidling, f.eks. mundtlige oplæg og artikler.

Rapporten er således ikke tænkt som et samlet hele, som nødvendigvis må læses i sin helhed. Eksempelvis kan resultaterne fra et eller flere af de tre temaer godt læses, uden at man sætter sig ind i den overordnede analyseramme i kapitel 2. Kapitel 6 kan læses selvstændigt, hvis man kun ønsker at læse undersøgelsens konklusioner og anbefalinger.

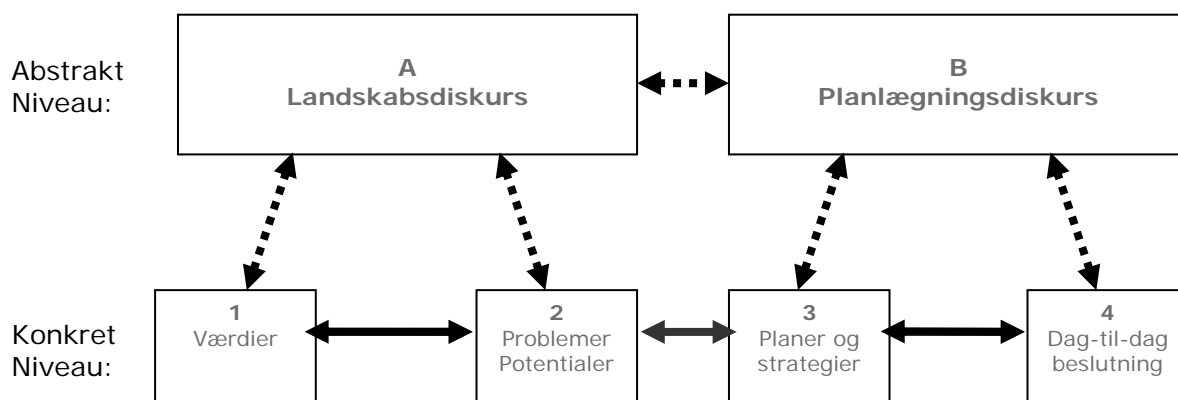
---

¹ Se nærmere om projektet på www.geogr.ku.dk/projects/fri-land

2. Analyseramme og metoder

2.1 Den overordnede analyseramme for FRI-LAND-projektet

FRI-LAND-projektet opererer analytisk på to niveauer: det konkrete og det abstrakte niveau. På det konkrete niveau analyserer vi, hvilke værdier landskabet rummer og hvordan det forvaltes. På det mere abstrakte niveau vurderes, hvilke overordnede diskurser den daglige forvaltning og planlægningsstrategier afspejler. Projektets analyseramme kan ses af figur 1. På det konkrete plan er udgangspunktet en antagelse (hypotese) om, at der er en sammenhæng mellem 1) de grundlæggende værdier, som landskabet tillægges, primært af myndigheder (f.eks. økonomiske, æstetiske og rekreative værdier), 2) de udnyttelsesmæssige potentialer henholdsvis problemer landskaber tillægges (f.eks. til produktion, rekreation, bosætning), 3) hvordan disse potentialer og problemer omsættes/forvaltes i planlægning og strategier samt 4) hvordan denne planlægning afspejles i konkrete dag-til-dag beslutninger, se figur 1. Pilene mellem boksene 1-4 går imidlertid begge veje. Ligesom overordnede værdier i sidste ende kan påvirke enkeltbeslutninger, kan konkret planlægning – eventuelt på opfordring fra lokale erhvervsinteresser eller borgergrupper – være med til at ændre synet på, hvilke potentialer/problemer landskabet rummer samt rokke ved de overordnede værdier. Der er således tale om en dynamisk og ikke altid entydig sammenhæng.

Figur 1. Analyseramme for sammenhæng mellem værdier og implementering på det konkrete plan (1-4) som kan tolkes ind i dels en diskurs for det åbne lands værdier (A) og betyde dels en diskurs for hvordan man planlægger og implementerer i forhold til disse værdier og betydninger (B) på et mere abstrakt niveau.

På det mere abstrakte niveau fortolker vi enkelthændelser, udtalelser, planer mv. (boks 1-4) ind i forskellige diskurser², jf. det øverste lag i figur 1. En diskurs udtrykker det sæt af betydninger,

² Et konkret eksempel på en diskurs er "Avedøre Stationsby som det socialt belastede sted", der prægede plan- og policydokumenter i Hvidovre kommune i 1990'erne. Alle dokumenter og politiske ytringer indskrev sig i den forståelse

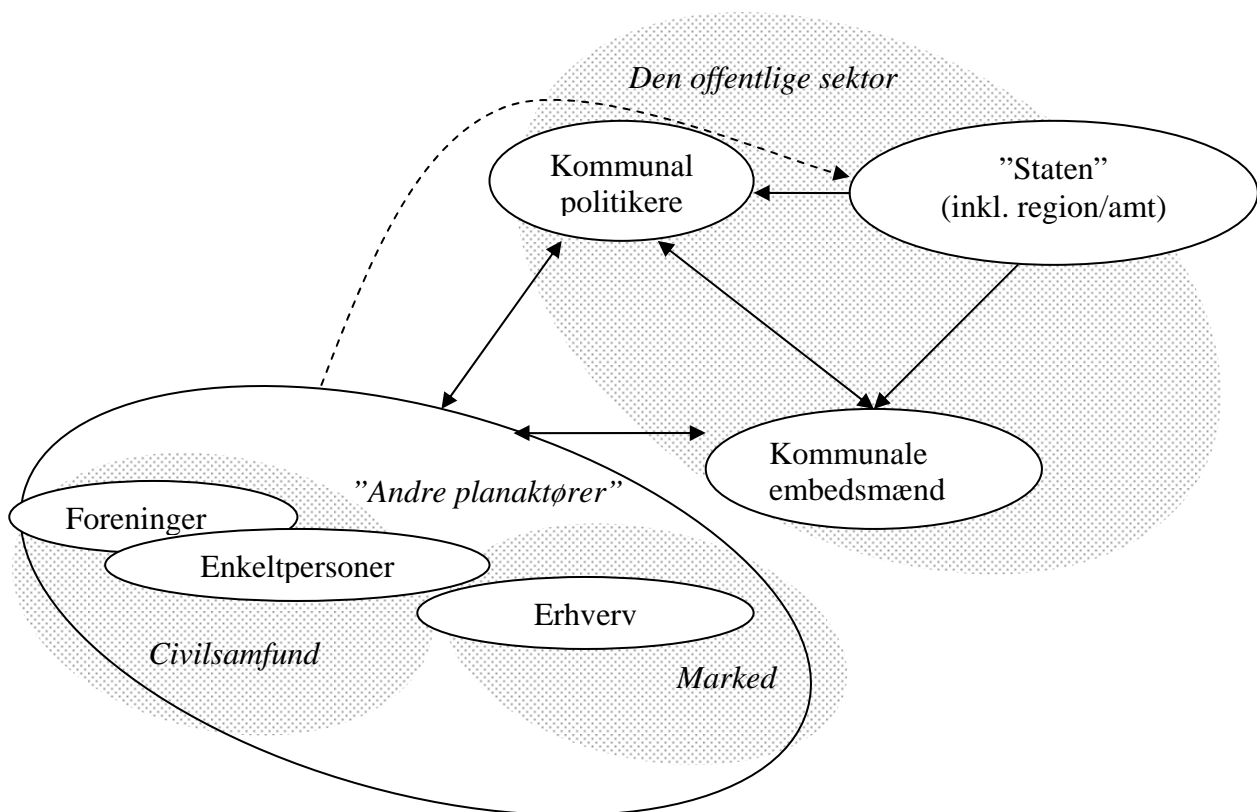
meninger og argumenter, der kommer til udtryk på skrift, i tale eller ved handlinger. Man kan f.eks. forestille sig, at en overordnet diskurs, hvori "landskabet" opfattes som "produktionslandskab", har domineret en periode. Dette kunne i så fald være kommet til udtryk i den måde værdier, problemer og potentialer udtrykkes på men også i det fokus, der anlægges i planer og praksis. Det kunne eksempelvis være, at nye boligområder blev udstykket til mindst gene for landbrugserhvervet med henvisning til, at denne prioritering er nødvendig for at bevare et levedygtigt landbrugserhverv. Vores analyse af planer og interview har haft til formål at undersøge, om den måde værdier, potentialer og problemer udtrykkes på af kommunen og de forskellige aktører, repræsenterer en eller eventuelt flere "landskabsdiskurs(er)" (A). Endvidere undersøger vi, hvorvidt planer, strategier og dag-til-dag-beslutninger repræsenterer (eller udspringer af / er udtryk for) en planlægningsdiskurs (B). Der kan være flere niveauer i en planlægningsdiskurs. Den kan udtrykke helt overordnede tilgange til planlægning som proces f.eks. sondring mellem funktionalistisk, forhandlings-, partcipatorisk og politologisk planlægning (Aunsborg et al., 1989) eller mellem hierarkisk styret ("government") og netværkstyret ("governance") planlægning (Sehested, 2006). Diskursen kan også gå mere detaljeret på planernes karakter og struktur, herunder f.eks. om planerne bør være sektoropdelt eller helhedsorienterede eller om de bør have karakter af hensigtsplanlægning eller handlingsplanlægning³.

Planlægning og forvaltning er naturligvis påvirket af den kontekst, som den finder sted i. Det kan være f.eks. naturforhold, befolkningens sammensætning og erhvervsforhold. Er de økonomiske konjunkturer gode og tilflytningen til et område stor, så bliver planlægningen anderledes end, hvis der er krisestemning og befolkningsflugt. Men planlægning og forvaltning afhænger også af de grupper, der udøver indflydelse i processen. Selvom det rent formelt er kommunalpolitikere, der er ansvarlige for forvaltningsafgørelser og formulering af planerne, så er der reelt en lang række aktører og interesser involveret i processen. Udformningen af planer sker således i vekselvirkning mellem embedsmænd og politikere, og den finder sted inden for de rammer, der er udstykket i lovgivning og overordnet planlægning – på nationalt men efterhånden også internationalt niveau i f.eks. EU. Endvidere er beslutningerne påvirket af en lang række af det, vi her under ét kalder "andre planaktører". Det kan være foreninger såvel som enkeltpersoner eller det kan være markeds- og erhvervsinteresser. Det er således et komplekst system af interesser og samfundssektorer, der påvirker planlægningen og forvaltningen af det åbne land, som det fremgår i figur 2.

---

af hvordan der var i bebyggelsen, og andre opfattelser var ikke i stand til at bryde med den diskurs. Mazanti (Mazanti, 2002) viste, at der var en helt anden diskurs blandt beboerne i området I dag er plan- og policy-diskursen helt ændret, se f.eks. kommunens arbejde med kulturmiljø (Kulturarvsstyrelsen & Realdania, 2007).

³ Med hensigtsplanlægning menes planer, der primært opstiller nogle mål og pejlemærker, som der i planperioden skal arbejdes hen imod, eller som konkrete initiativer ikke må modarbejde. Handlingsplanlægning skal forstås som handlingsanvisende planer, der beskriver konkrete tiltag og processer, som skal gennemføres i løbet af planperiode.

Figur 2. Planlægning bliver til i et kompliceret net af forskellige planaktører både intern i den offentlige sektor og udadtil med andre planaktører f.eks. foreninger, enkeltpersoner eller erhvervsvirksomheder. Således bliver planlægning til på tværs af de 3 overordnede samfundssektorer: civilsamfund, marked og den offentlige sektor.

Den overordnede målsætning med projektet er som sagt at undersøge landskabets betydning i kommunerne og i deres planlægning frem til strukturreformen. Landskab er et begreb, der defineres på mange forskellige måder og ofte afhænger af den kontekst begrebet anvendes i (Jones, 2003). Vi bruger her begrebet "landskab" – i mangel på bedre begreb - til at beskrives det, der ligger "udenfor byen" eller det "ikke bymæssige". I praksis dækker definitionen i store træk "landzonen" jf. Planlovens bestemmelser. Men vi anlægger også en pragmatisk tilgang, hvor sondring mellem landskab og byområder afhænger af den geografiske skala. På kommuneniveau betragter vi centerbyen som by og resten, inklusiv de mindre bymæssige bebyggelser, som det omkringliggende landskab. På lokalt niveau betragter vi f.eks. et lokalcenter som "by" og det omkringliggende område med marker, skove, søer, gårde og mindre landsbyer og klynger af huse udgør landskabet. På et meget detaljeret niveau betragtes små klynger af huse eller en gård som den bymæssige kontrast til det omkringliggende landskab⁴.

De to figurer (1 og 2) har sammen udgjort rammen for denne analyse. Planerne er analyseret mht. til hvilke værdier, potentialer og problemer de udtrykker, og resultatet er beskrevet som en landskabsdiskurs. Selve planlægningen – organisation, planernes form og indhold, proces og implementering – er analyseret og forsøgt fortolket ind i en planlægningsdiskurs. Udover analysen af plandokumenterne er denne del af undersøgelsen baseret på interviews med personer fra det

⁴ Enkelte steder anvender vi "det åbne land" som synonym for "landskab".

netværk af aktører, som planlægningen bliver til i og som fremgår af figur 2. Interviewene er endvidere anvendt i forhold til det fremadrettede perspektiv i projektet, som inspiration til den fremtidige kommunale planlægning.

2.2 Metoder og data i Guldborgsund Kommune

Den overordnede tilgang, som fremgår af analyserammen ovenfor, har især udgjort et afsæt i forhold til det første tema, nemlig ”landskabet i planerne – plananalysen”. Perspektivet er her først og fremmest kommunens planlægning og forvaltning. I forhold til realisering af nogle af de intentioner, der er i planerne, er det ikke nødvendigvis kommunen som tager det konkrete initiativ og realiserer planlægningens intentioner. Intentionen om forbedringer af landskabets rekreative muligheder er et godt eksempel herpå, fordi det ofte optræder som en generel målsætning i kommuneplanerne, men i praksis overlades det til andre aktører at realisere forbedringerne. Det blev derfor besluttet at se nærmere på processen omkring projekter med rekreativ anvendelse af landskabet, hvor det ikke var kommunen, der tog initiativ til projekterne, men hvor projekterne i praksis er/var med til at opfylde nogle af intentionerne i planerne. Dette udgør det andet tema i undersøgelsen, ”rekreativ anvendelse af landskabet – generelt og 3 eksempler”.

Nedenfor er metoder og data for de 2 temaer beskrevet.

Tema 1: Landskabet i planerne - plananalysen

Guldborgsund Kommune består af 6 tidligere kommuner og det blev af ressourcemæssige årsager valgt at fokusere på en analyse af plandokumenterne – primært kommuneplanerne – i 3 af kommunerne. Det drejer sig om Nysted, Nykøbing, og Nr. Alslev Kommune, hvor perioden fra de første planer (omkring 1985) frem til strukturreformen er omfattet, selvom det tilgængelige planmateriale ikke er helt komplet i alle tilfældene. De 3 kommuner er udvalgt, så de repræsenterer kommuner med forskellige forudsætninger og deraf også forskellige valg af fokus og strategier i planlægningen. Nysted Kommune repræsenterer en landbrugsdomineret kommune uden større bysamfund – en udpræget landkommune⁵ - som har fokuseret meget på udvikling af turismeerhvervet. Nysted var endvidere den kommune, der har den dårligste tilgængelighed i forhold til mulig pendling mod Hovedstadsområdet. Nykøbing Kommune repræsenterer et regionalt center med dets mange byfunktioner. Her har fokus været på by- og erhvervsudvikling og landskabets rolle har primært været at understøtte denne udvikling. Nr. Alslev Kommune er valgt pga. lokaliseringen nordligst og dermed tættest på det sjællandske pendlingsområde. Nr. Alslev har i ligeså høj grad fungeret som et oplandsområde til Vordingborg (og Næstved) som for Nykøbing Falster. Se nærmere om karakteristika for de tidligere kommuner i kapitel 3.

Analysen af planerne var struktureret under tre overskrifter: 1) Hvad indeholder de mht. landskab, 2) hvorfor indgår landskab og 3) hvordan tænkes planerne gennemført? Under de tre overskrifter er følgende temaer behandlet:

---

⁵ Jf. Indenrigsministeriets definition (Indenrigs- og Sundhedsministeriet, 2004)

- ”Hvad” omfatter underspørgsmål om planernes beskrivelser af landskab, hvorvidt emnet i det hele taget optræder, hvordan afbildedes landskab og under hvilke plantemaer/emner nævnes landskab.
- ”Hvorfor” omhandler argumenterne for at medtage landskab som emne i planen og hvilke værdier, potentialer og problemer landskab tillægges eller relateres til.
- ”Hvordan” går på hvordan argumenter omsættes til planlægning, hvilke visioner og mål opstilles, hvordan vil man opnå dem, hvilken konkret handling anvises.

Analysen af planerne blev primært støttet af interview med en eller flere planmedarbejdere/forvaltere i hver af kommunerne. Dette skyldes dels, at det ville være for omfattende at inddrage hele det spektrum af aktører, der fremgår af figur 2 dels at det blev valgt at fokusere interviewindsatsen på tema 2.

De enkelte interview varede omkring en time – maksimalt 2 timer. Der var i nogle tilfælde sammenfald mellem interview om planerne/planlægningen og de tre eksempler, fordi det var samme person, der var involveret i begge dele.

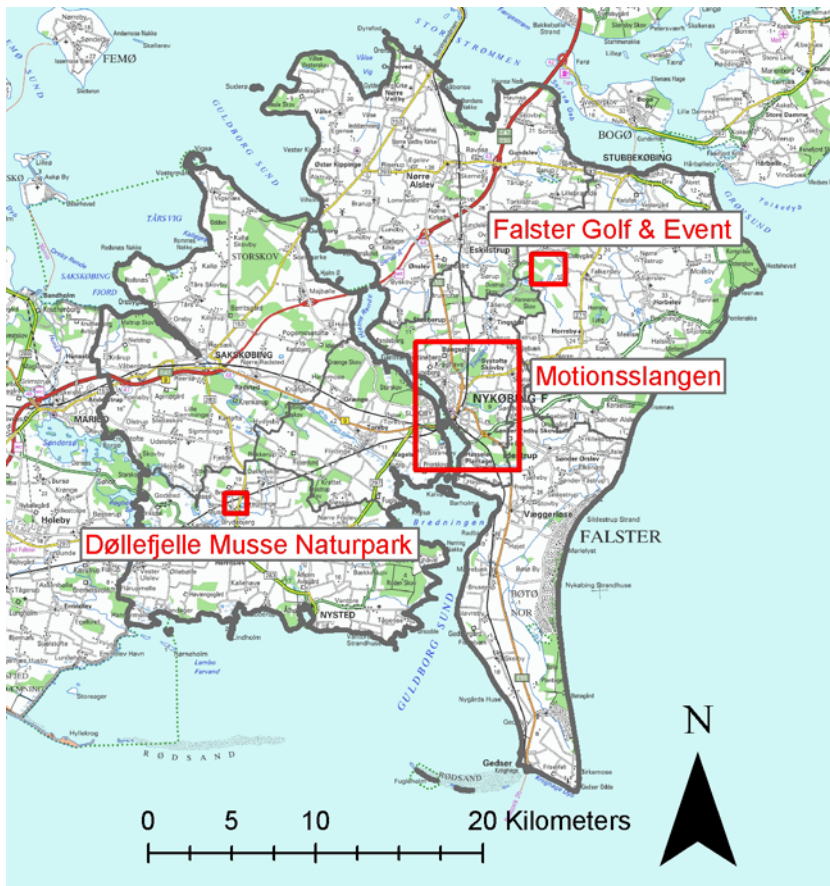
Interviewene blev optaget og efterfølgende lyttet igennem, pointer tematiseret og tidsreferencer til specifikke passager i optagelsen blev angivet. Udvalgte passager blev transskriberet til brug i de notater, der blev udarbejdet for hvert interview.

Tema 2: Rekreativ anvendelse af landskabet – generelt og 3 eksempler

Undersøgelsen i Guldborgsund Kommune har haft særlig fokus på den rekreative anvendelse af landskabet, herunder gennemgået en række konkrete realiserede projekter mhp. erfaringsopsamling. Dette valg skete bl.a. efter diskussion i FRI-LAND-projektets følgegruppe og i samråd med kommunen. Der blev udarbejdet en synopsis for denne del, som blev diskuteret med en række centrale aktører ud over planafdelingen i kommune, bl.a. Friluftsrådet og Storstrømmen Skovdistrikt under Skov- og Naturstyrelsen.

Det blev på den baggrund vedtaget at fokusere generelt på processen omkring formulering af strategi/politik for friluftsliv i kommunen, herunder hvordan det kommer på den lokalpolitiske agenda, med hvilke argumenter, hvem er aktørerne og hvordan går de ind i processen samt hvordan hensynene indarbejdes i kommunens plandokumenter. Desuden blev det besluttet at undersøge følgende 3 konkrete eksempler med forskellige primære aktører (se Figur 3 for deres lokalisering):

- Motionsslangen. Statsskovdistriktet var initiativtager godt hjulpet af en aktiv borgergruppe i idefasen, senere med kommunen som medspiller i realiseringen og driften.
- Falster Golf & Event, golfbanen ved Virket i det tidligere Stubbekøbing Kommune. Banen er anlagt og udviklet som privat initiativ for kommerciel rekreativ anvendelse af landskabet.
- Døllefjelle Musse Naturpark, naturområde i tidligere råstofgrav anlagt med lokal andelsforening som drivkraft og køber af området, der tidligere blev ejet af lokal entreprenør.

Figur 3. Beliggenheden af de 3 eksempler på rekreative projekter (kortgrundlag: KMS)

De tre eksempler repræsenterer således forskellige typer af offentlig-privat samarbejde med forskellig rollefordeling mellem de involverede aktører, hvilket er et centralt element i kommunal planlægning af friluftsliv og rekreativ anvendelse i landskabet. Vigtige faktorer i planlægningen og implementeringen af projekterne blev belyst ud fra en spørgeguide (se boks 1).

Boks 1: Centrale spørgsmål til eksemplerne

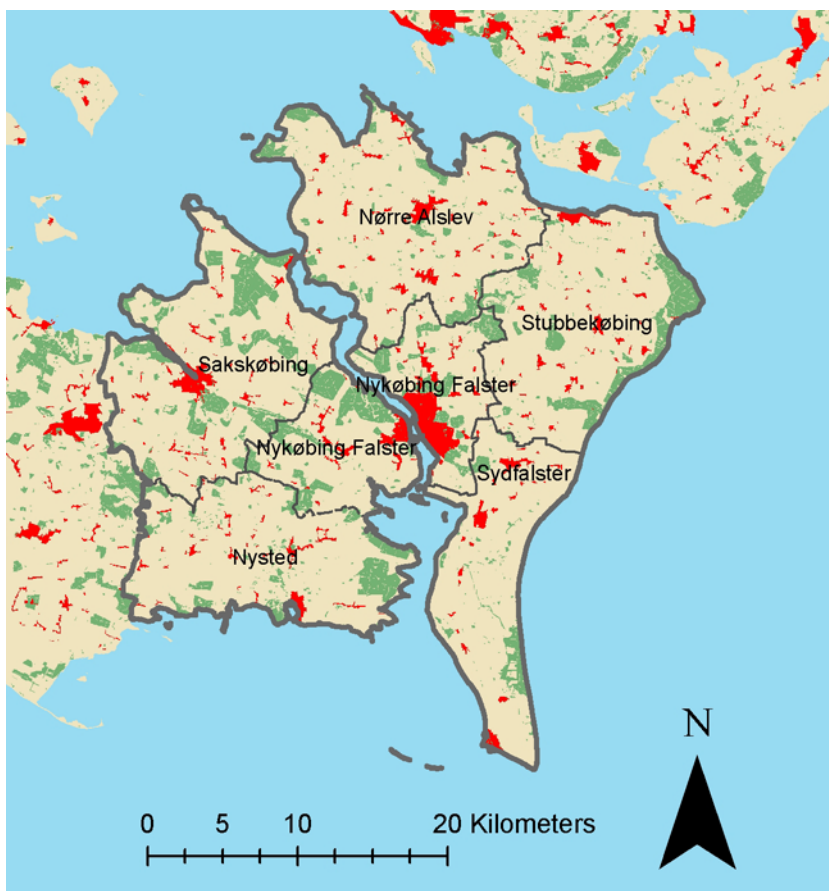
- Hvad er indholdet og målgruppen for projektet?
- Hvordan indgår landskabet som potentiale i projektet?
- Hvilke aktører er involveret i projektet og hvilke er ikke (og hvorfor det)?
- Hvem er drivkraft, evt. i forskellige faser af projektet?
- Hvorfor er rollefordelingen som den er?
- Hvilke samfundssektorer indgår (stat/offentlige, civilsamfund, marked)?
- Hvilke sektorforvaltninger i kommunen er involveret?
- Hvordan har processen været, herunder hvad gik godt og hvad gik mindre godt?
- Hvad har været det mest afgørende for realiseringen?
- Hvad burde være gjort anderledes og hvorfor?
- Hvordan kan erfaringerne anvendes i forbindelse med kommunens fremtidige strategier og målsætninger, jf. kommuneplanstrategien?
- Hvilke generelle erfaringer kan vi lære af projekt og proces?

Et udvalg af skriftligt materiale indgik i både analysen af den generelle del og de 3 eksempler. Desuden er der foretaget en række interview (se også under tema 1). Bilag 1 indeholder en oversigt over samtlige interviews.

Foruden dokumenter og interviews indgik erfaringerne fra Guldborgssund kommunes workshop den 14. september 2008 om friluftslivet i kommune, der blev gennemført som walk-and-talk med interesserede borgere i Nr. Vedby grusgrav i samarbejde mellem kommunen og mange friluftsforeninger. En opsamling af pointerne fra dette møde fremgår af bilag 5.

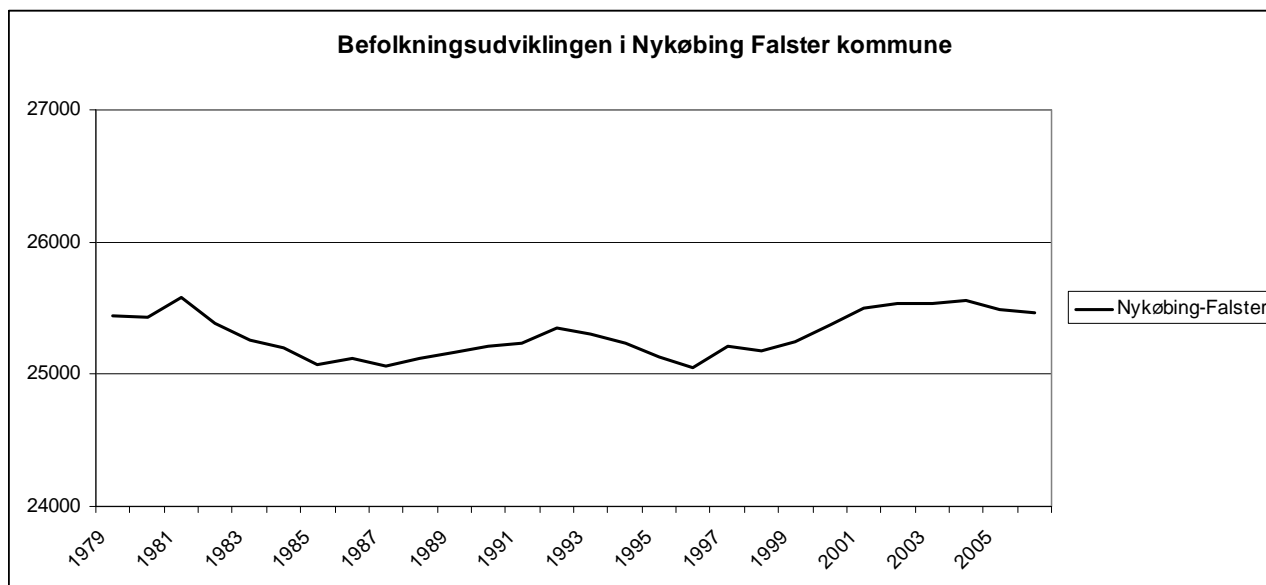
3. Introduktion til Guldborgsund Kommune og de 6 tidligere kommuner.

Guldborgsund Kommune blev skabt ved sammenlægning af Nr. Alslev, Stubbekøbing, Nykøbing Falster, Sydfalster, Sakskøbing og Nysted kommuner i forbindelse med strukturreformen i 2007. Herved blev der skabt en arealmæssigt ret stor kommune, som omfatter det østlige Lolland og hele Falster og er den største kommune i Østdanmark. Centralt placeret ligger hovedbyen og det regionale center Nykøbing Falster by ned til Guldborgsund (se figur 4).

Figur 4. Den sammenlagte Guldborgsund Kommune består af 6 tidligere kommuner, hvoraf Nykøbing Falster bestod af arealer på både Falster og Lolland (KMS-kortgrundlag)

De 6 tidligere kommuner var af meget forskellig karakter og ikke mindst med stor variation i befolkningstallet. Den tidligere Nykøbing Falster Kommune husede omkring halvdelen af befolkningen i den nuværende Guldborgsund kommune. I figur 5 kan man se, at indbyggertallet har svinget en smule gennem de sidste 30 år men ved kommunesammenlægningen var på stort set samme niveau som omkring 1980. Også meget erhverv og offentlig service er koncentreret i og omkring selve Nykøbing med en af de sidste danske sukkerfabrikker, som markant industrielt vartegn på havnen. Amtsadministrationen lå indtil nedlæggelsen af amterne i Nykøbing ligesom byen også var og er områdets center for en række offentlige institutioner herunder uddannelsesinstitutioner, kulturinstitutioner, retsvæsen og politi.

Figur 5 Befolkningstallet i den tidligere Nykøbing Falster Kommune. Kilde: www.statistikbanken.

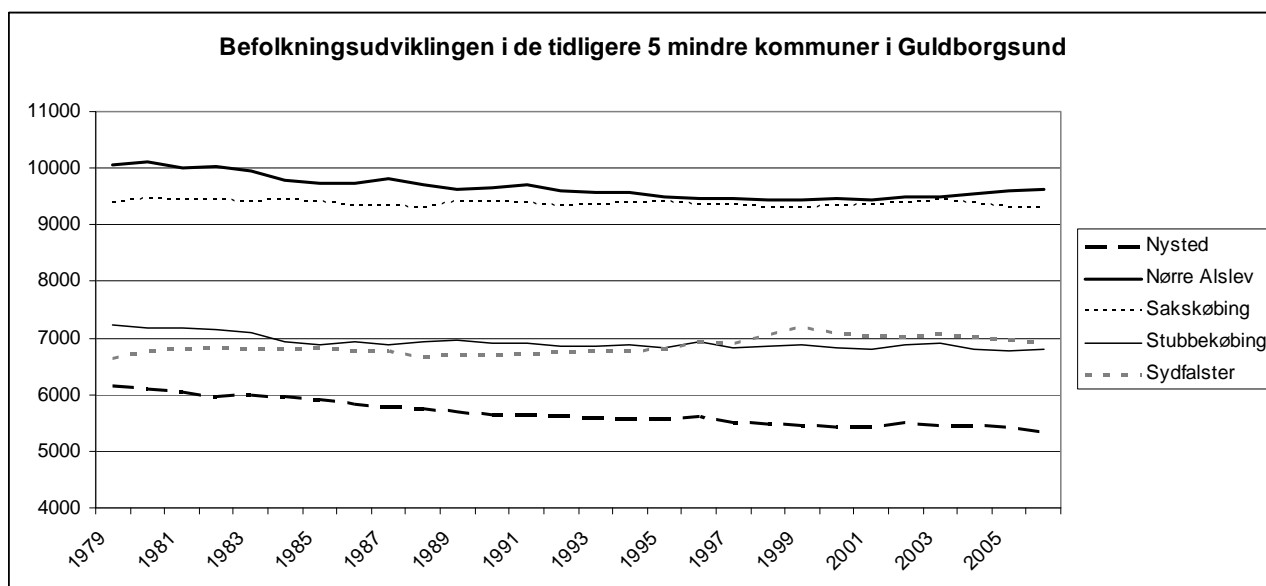
Nr. Alslev var den næststørste kommune, når man ser på befolkningstallet. Ligesom Nykøbing Falster Kommune oplevede den et fald i befolkningstallet fra begyndelsen af 1980'erne, men i de senere år har det været stigende, bl.a. pga. en attraktiv lokalisering i forhold til motorvejen mod Vordingborg, Næstved og Hovedstadsområdet (se figur 6). Man oplevede således i de senere år, at kommunen blev stadig mere attraktiv for pendlere. Landsplanredegørelsen fra 2006 viser at Sjælland nu er et stort pendlingsopland for hovedstadsområdet, og Nr. Alslev Kommune var således Lolland-Falsters "brohoved" mod det sjællandske pendlingsopland med kun godt en times transport til København i den nordlige del af kommunen ved Farøbroerne.

Sakskøbing var med et meget stabilt befolkningstal på omkring 9500 indbyggere den 3. største kommune blandt de 6 tidligere kommuner. Sakskøbing by har i høj grad været præget af den nu nedlagte sukkerfabrik – både visuelt og i forhold til arbejdspladser både på fabrikken og i landbruget. Trods en forholdsvis stor kystlinie har kommunen ikke satset på udbygning af sommerhusområder.

Turisme har derimod været vigtigere for Nysted - den mindste af de 6 kommuner målt på indbyggertal og også den fjernest beliggende kommune i forhold til Sjælland/Hovedstadsområdet. I mangel af større produktionsvirksomheder og erhverv har det været en bevidst satsning. Man har i den forbindelse udlagt sommerhusområder i gåafstand fra Nysted by ligesom man tidligt fik forskønnet havneområdet og forbedret faciliteterne for besøgende, ikke mindst for fritidssejlere. Befolkningstallet har været støt faldende og ved kommunesammenlægningen i 2007 var der knap 5.500 indbyggere (se figur 6).

Turismen har også haft en overordentlig vigtig betydning i den tidligere Sydfalster Kommune. Sommerhusområderne ved Marielyst er regionens største og har adgang til nogle af Danmark fineste sandstrande. I sommerhalvåret er befolkningen markant højere end i vinterhalvåret og meget handel, service erhverv og håndværk i området er baseret på sommerhusturismen. Sommerhusområderne har også haft indflydelse på den permanente befolkning. Antallet af

indbyggere er vokset sammenlignet med slutningen af firserne, bl.a. fordi der er sket en vækst i form af permanent beboelse i sommerhusområderne - især af pensionister.

Figur 6. Befolkningstallet i de 5 mindre kommuner, der blev til Guldborgsund Kommune i 2007. Kilde: www.statistikbanken.dk

Stubbekøbing havde ligesom Sydfalster et befolkningstal på omkring 7000 ved kommunesammenlægningen og for begge kommuner har landbruget været et vigtigt erhverv. Men de adskiller sig derimod hvad angår turisme og de udbredte sommerhusområder der er så dominerende i Sydfalster. Dette er langt mindre udbredt i Stubbekøbing.

De 6 kommuner udgør siden 2007 Guldborgsund Kommune, der dækker i alt 897 kvadratkilometer. Arealmæssigt er kommunen domineret af landbrug. Næsten 3/4 af arealet er under landbrugsdrift (se tabel 1). Skov udgør den næststørste arealklasse med godt 13 %, mens byer og bebyggelse i landområderne dækker lige omkring 6 % og infrastruktur godt 2 %. Herudover er der en gruppe af andre arealklasser på tilsammen 5,2 %. Denne gruppe dækker over bl.a. vedvarende græsarealer, mose og vandflader, der er beskyttede naturtyper i henhold til Naturbeskyttelseslovens §3. Tal fra kommunen opgør, at ca. 4 % af det samlede arealer er beskyttet under §3, og det er væsentligt under landsplan, hvor omkring 10 % er beskyttet natur. Dette afspejler de gode dyrkningsforhold og den intensive opdyrkning som naturgrundlaget har muliggjort.

Tabel 1. Arealklasser for Guldborgsund Kommune. Under "andet" hører bl.a. græsarealer, mose, vandflader og ubevoksede arealer. Tallene er egne beregninger foretaget på AIS-data for kommunen (Datakilde: DMU)

Arealklasse	Procent
Byområder og bebyggelse	6,1
Skov	13,2
Landbrug	73,2
Infrastruktur	2,3
Andet	5,2
I alt	100

Figur 7 viser et kort for hele kommunens areal fordelt på AIS-klassifikationens arealklasser. Nykøbings centrale placering som det dominerende byområde ses tydeligt. Skovområderne er fortrinsvis store sammenhænge skove, ofte langs kysten og med store godser som ejere. Der er dog også et større skovområde centralt på Falster (Hannenov skov). Landbrugsanvendelse dominerer i de fleste områder.

Arealklasser jf. AIS

■ 1121 Høj bebyggelse	■ 2112 Landbrug	■ 3330 Overflade med ringe vegetation
■ 1122 Åben bebyggelse	■ 2300 Græsarealer	■ 4110 Eng
■ 1123 Bebyggelse i åbent land	■ 2310 Græs i byområder	■ 4112 Vådområde
■ 1221 Motorvej	■ 3100 Skov	■ 4120 Mose
■ 1222 Motortrafikvej	■ 3110 Løvskov	■ 4210 Strandeng
■ 1223 Vej > 6 m	■ 3120 Nåleskov	■ 5120 Sø
■ 1224 Vej 3-6 m	■ 3130 Blandet skov	■ 5121 Vandløb > 8-12 m
■ 1226 Jembane	■ 3210 Overdrev	■ 6000 Uklassificeret
	■ 3220 Hede (Sommerhusområde*)	

Figur 7. Arealklasser jf. AIS-data. Note* På kortet ses, hele Marielyst-sommerhusområdet er klassificeret som "hede". Dette beror på en fejl i AIS-data. Arealet (=0,8 %) er i tabel 1 medregnet som "byområder og bebyggelse" (DMU)

Det er med udgangspunkt i de forskelle i befolkningsudvikling, erhvervsstruktur og rekreative potentialer som de ovenfor beskrevne karakteristika belyser, at de 3 kommuner er udvalgt til den efterfølgende analyse. I det følgende kapitel analyseres landskabets rolle i planerne i den lille landlige Nysted, den centrale bymæssigt dominerede Nykøbing Falster og den pendlingspotentielle Nr. Alslev kommune.

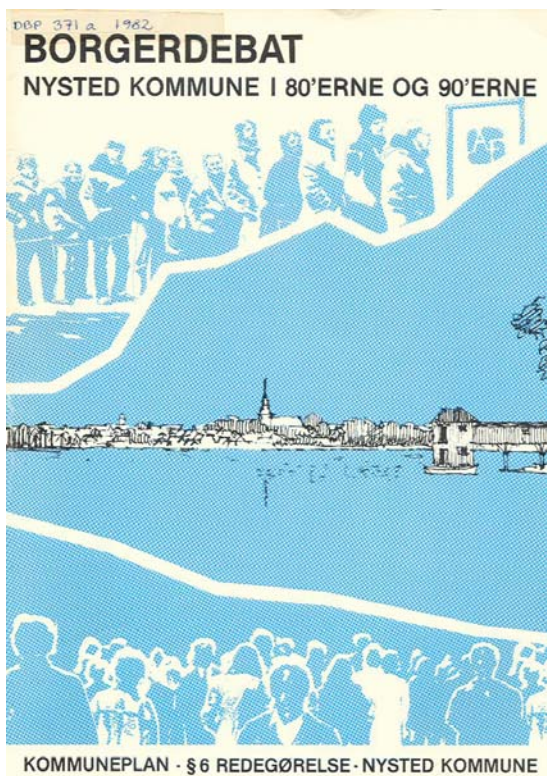
4. Landskabet i planerne - plananalysen

I det følgende redegøres for resultaterne af plananalyserne for de tre udvalgte tidligere kommuner: Nysted, Nykøbing Falster og Nørre Alslev Kommune. For hver kommune beskrives først de overordnede udviklingstrends for kommunen igennem den analyserede periode fra ca. 1985, hvor første plangeneration blev vedtaget (se også beskrivelse af kommunerne i kapitel 3). Dernæst fokuseres på landskabets rolle i planlægningen ud fra analyse spørgsmålne hvad, hvorfor og hvordan (se kapitel 2), som sammenfattes i en diskussion af hvordan diskursen for landskabet har udviklet sig over tid. Endelige redegøres der afslutningsvis for planlægningens form i kommunerne, herunder om landskabets rolle behandles særskilt under forskellige sektorer i planen eller om det har selvstændig og integrerende position, samt om planlægningen for landskabet har karakter af hensigtserklæringer på den lange bane eller om den er handlingsorienteret med mål, midler og tidsplan for planperioden.

4.1 Nysted Kommune

Overordnede trends

Nysted Kommune havde ca. 6.300 indbyggere i 1975. Man forventede på det tidspunkt en moderat befolkningsvækst og et fald i den gennemsnitlige husstandsstørrelse. Man anså det derfor som en vigtig planudfordring at udpege nye boligområder i kommunen i kommunecentret Nysted men også i de mindre landsbycentre for at opretholde befolkningsgrundlaget for lokal service. Da man nogle år senere i begyndelsen af 1980'erne stod overfor udarbejdelsen af den første kommuneplan, var forventningerne til fremtiden mere dystre. Et faldende befolkningstal, økonomisk stagnation og arbejdsløshed prægede perioden og afspejlede sig i planprocessen (se figur 8).

Figur 8. Oplæg til borgerdabet om den første kommuneplan. Forsiden fremstiller Nysted idyllisk beliggende ved vandet men tegner også en dystre virkelighed med mennesker i kø til Arbejdsformidlingens dør (AF).

I 1980'erne forsøgte man at tiltrække erhverv til kommunen sammen med en satsning på turisme. På erhvervssiden havde man et beredskab, så man hurtigt og fleksibelt kunne håndtere en henvendelse fra en virksomhed med potentiel interesse for at lokalisere sig i kommunen. Men i løbet af 1990'erne blev det mere eller mindre accepteret, at man ikke for alvor udgjorde en attraktiv lokalisering for større erhvervsvirksomheder sammenlignet med Nykøbing Falster og Maribo kommuner, og man satsede derfor i stedet på et regionalt samarbejde om den generelle erhvervsudvikling. For selve kommunen syntes det i højere grad vigtigt at gøre den attraktiv for turister og for bosætning, bl.a. under overskrifter som "hvordan gør vi Nysted til et bedre sted at leve" (Status og beretning fra Nysted Kommune, 1997). Karakteristika som "overskuelig kommune", "levende lokalsamfund", "smukke landskaber" og "erhvervsudvikling og bosætning i respekt for naturen og miljøet" blev fremhævet i hovedstrukturdelen i kommuneplan 1998-2010. Man forestillede sig en stabilisering af befolkningstallet men og det kom næsten til at holde stik, som det fremgår af figur 5, bl.a. med en stigende frekvens af ældre tilflyttere. Derfor var optimismen intakt i kommunens oplæg til debatten frem mod det, der blev den sidste kommuneplan for Nysted. Ved udarbejdelse af selve planen (Kommuneplan 2004, vedtaget 2006) stod det klart, at man nu blev en del af en ny storkommune, og det så man som en klar fordel. Lokalt fortsatte man en satsning på at gøre Nysted til en attraktiv perle for kvalitetsturisme med kulturarven i købstadsmiljøet kombineret med kystens og skovens kvaliteter samt synergi med attraktionerne nær ved i den nye storkommune, herunder kunstmuseet ved Fuglsang.

Landskabets rolle

De første planer er ikke præget af fokus på landskabet. Man overlader i høj grad dette til amtet. Hvis man skal sammenfatte det, der trods alt skrives om landskabet, så er det, at en stærk

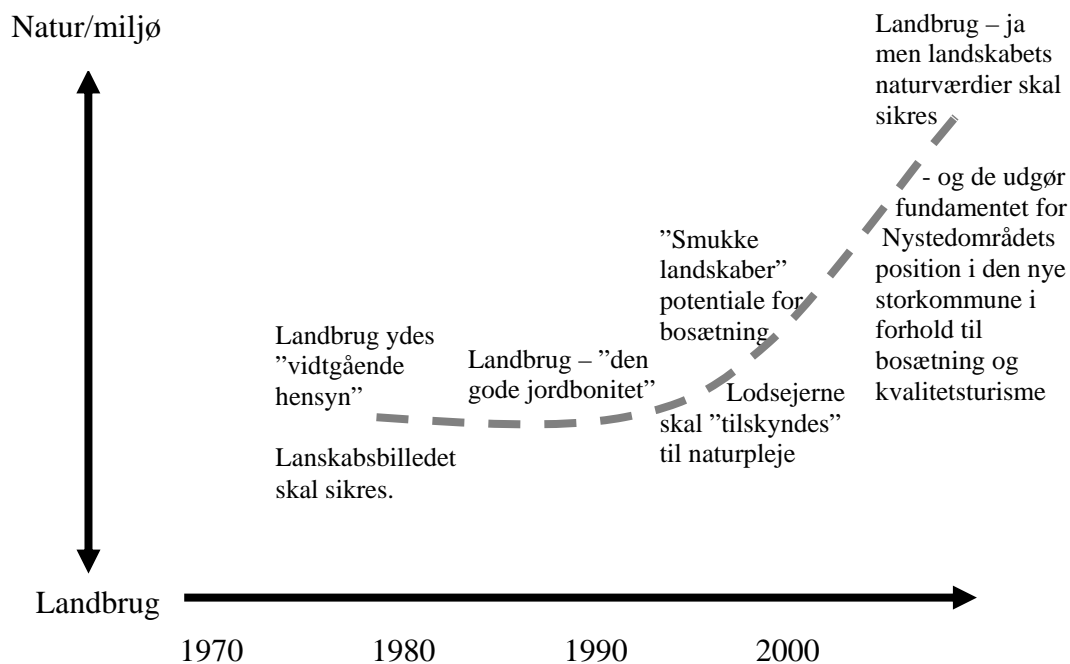

landbrugsdiskurs præger planerne, selvom man i oplægget til den første kommuneplan lagde op til et bredere fokus på landskabet med zoner i forhold til forskellige interesser. Der skal således tages "vidtgående hensyn til jordbrugserhvervenes interesser...mindst muligt arealforbrug" til andre aktiviteter (Kommuneplan 1984-92, side 13). Dette til trods for at omkring 70 % af kommunen er udlagt som område med væsentlige fredningsinteresse i Regionplanen. Det primære fokus på landbrug understreges visuelt med tegninger af det flade og frugtbare landbrugslandskab. Landskabet – især det langs kysterne, hvor naturinteresserne "er større" ses dog også som vigtig kulisse for rekreation og turisme, og man anerkender, at det er vigtigt at beskytte "landskabsbilledet" mod indgreb. Men da landbruget netop er en vigtig del af dette landskabsbillede synes beskyttelsen særligt at rette sig mod andre ændringer, som kan påvirke det.

Landbrugsdiskursen står ligeså stærkt i den følgende plan (1989) og reservationen kædes sammen med den gode jordbonitet, og at der allerede er en intensiv anvendelse. Imidlertid argumenteres ikke mere konkret for den faktiske økonomiske eller jobmæssige effekt af denne anvendelse. Omkring byerne – med fokus på Nysted – udlægges der dog bynære randzoner som skal forbedre de rekreative muligheder for at færdes. Ligeledes er der også udpeget stiforløb af hensyn til både beboere og turister.

I 1998 sker der en vis svækkelse af den dominerende landbrugsdiskurs i retning mod en mere flertydig italesættelse af landskabets rolle. Som nævnt tidligere, er der øget fokus på bosætning hvor bl.a. "smukke landskaber" fremhæves som et af potentialerne til at realisere målsætningen. Der udlægges forløb for "Paradisruten" og grønne kiler ved Nysted. Mere generelt peges der også på at vådområder og vandløb skal opfylde både "naturmæssige og rekreative behov" bl.a. ved at "lodsejerne skal tilskyndes til at etablere vandhuller og våde enge og til naturpleje..." (Kommuneplan 98-2010, side 17). Endvidere understreges de store "interesser for friluftsliv og rekreativ udnyttelse" i kystzonen (ibid. side 18). Selvom landskabet i højere grad kædes sammen med en række andre værdier end landbrug, så er det dog for alvor i Kommuneplan 2004 at diskursen for alvor skifter. I de generelle overvejelser skriver byrådet, at kommunen kan "med sin strategisk gode beliggenhed i forhold til de rekreative kvaliteter få en nøgleposition i den nye kommune" (side 6) og det underbygges med en serie af fotos af kyst, skov, stier og landskab i plandokumentet. I afsnittet om det åbne land udfoldes potentialet yderligere, og der peges mere konkret på arealudlæg til golfbane, naturpark ved Musse og udbygningen af stinettet. Det gøres helt eksplicit, at denne dagsorden kan rumme konflikter i forhold til private ejendomsinteresser. Der nævnes eksempler på at adgangen til natur og skov er blevet reduceret af lodsejerne bl.a. bynært ved Nysted. Planens målsætning er, at der skal ske en sikring af hævdevundne stier. Hensynet til landbruget er dog stadig nævnt. Jordbrugsinteresserne skal sikres, men naturværdierne med internationale beskyttelsesområder og økologiske forbindelser, som de er udpeget i regionplanen skal understøttes.

Det overordnede billede er således at diskursen er gået fra landskabet som et produktionslandskab til landskabet med dets natur, skov og kyst som vigtig ramme for bosætning og kvalitetsturisme – Nystedområdets niche i den kommende storkommune (se figur 9). Landskabsbilledet blev også nævnt i den første plan, men her fremstår landbruget, som en vigtig og integreret del af det landskabsbillede, som der ifølge planen skal beskyttes mod ændringer. I den sidste del af perioden er det imidlertid naturen, naturelementer, kyst, rekreative stier, grønne kiler mv. der udgør landskabets potentiale i forhold til det at gøre Nysted attraktiv. Et potentiale man allerede havde forfulgt længe men med fokus på selve Nysted by med havneomdannelse og forskønnelse af det gamle købstadsmiljø. Landskabet med dets naturværdier bliver for alvor en overbygning hertil i planlægningen efter årtusindskiftet.

Figur 9. Diskursen for landskabet i kommuneplanerne i Nysted Kommune.

Planlægningens form

Den første kommuneplan skulle tilvejebringe et helt nyt plangrundlag for kommunen, og måske af praktiske årsager blev tilgangen meget sektoropdelt. Der var megen fokus på at få skabt en bæredygtig hovedstruktur og rammer for fremtidens byggeri, altså byzonen og landsbycentrene. For det åbne land refererede man i høj grad regionplanens rammer uden at tilføje selvstændige mål. Man lægger dog eksplicit vægt på sikringen af jordbrugets interesser, og det faktum at amtet faktisk har udpeget 70 % til områder med fredningsinteresse får ikke særlig indflydelse på målsætningerne. I det hele taget er planlægningen især udtryk for rammer, der skal beskytte det bestående (læs det intensive landbrug på den gode jordbund), mens der ikke peges på konkrete initiativer for landskabet, som byrådet vil iværksætte indenfor for målsatte tidspunkter i løbet af planperioden. I de senere planer bliver man gradvist mere konkret, selvom det generelt udtrykkes meget vagt, i stil med at "lodsejere skal tilskyndes til at foretage forbedringer for naturen". Senere peges der mere konkret på grønne kiler nær Nysted, konkrete stiforløb, der også etableres i form af Paradisruten samt udlæg af golfbane og naturpark i det ellers så intensivt dyrkede landbrugslandskab. Selvom planerne gradvist bliver mere konkrete, har de dog i høj grad karakter af hensigtsplanlægning snarere end handlingsplanlægning.

4.2 Nykøbing Falster Kommune

Overordnede trends

Nykøbing Falster har gennem hele perioden været det regionale center – både befolkningsmæssigt og i forhold til funktioner – og man har jernbanestationen som vigtigt infrastrukturelt knudepunkt på linien mellem København og Tyskland. Befolkningstallet har været forholdsvis stabilt og ligget på godt 25.000 indbyggere siden slutningen af 1970'erne, (se figur 4). Da man stod overfor udformningen af den første kommuneplan var forventningen et faldende antal indbyggere. For at imødegå dette forsøgte man, at gøre det mere attraktivt at blive boende i kommunen med bl.a. forbedring af boligmassen for forskellige befolkningssegmenter, herunder boliger til ældre. Man satte også fokus på forbedring af bymidten med bl.a. byfornyelse, og faktisk voksede befolkningen svagt i slutningen af 1980'erne og lidt ind i 1990'erne.

Udover bolig- og byfornyelse har man forsøgt at opretholde den regionale position ved en erhvervspolitisk satsning med bl.a. udlæg af større erhvervsarealer med en forholdsvis lav kvadratmeterpris. I takt med de fysiske forbedringer på by- og boligsiden kom der også i højere grad fokus på fritids- og kulturlivet. I 1993 lyder overskriften for kommuneplanen ”Mulighedernes by – også efter år 2000” og løftestangen for dette er netop integration af kulturliv, fritid, grønne og skønne omgivelser i by og i landskabet i de traditionelle planlægningssektorer som boliger og erhverv. Planen bryder med tidligere planer sektoropdeling og viser med en række tværgående temaer, hvordan Nykøbing skal blive mulighedernes by.

Profileringen som mulighedernes by følges op i Kommuneplan 2000-2012. Her anlægges endvidere et nyt perspektiv på boligplanlægningen. Man havde tidligere især forsøgt at få folk til at blive i Nykøbing Falster eller tiltrække en vis tilflytning fra nabokommunerne ved at sikre et attraktivt udbud af tidssvarende boliger til forskellige befolkningssegmenter. Fra omkring årtusindskiftet bliver perspektivet meget større. Man satser aktivt på at tiltrække tilflyttere – bl.a. fra hovedstadsregionen. Nykøbing Falster skal være en bosætningskommune og derfor er målet bl.a. ”alsidigt og tiltrækkende bymiljø”, ”attraktiv pendlerby med bedre service og status” og at ”etablere attraktive IT-baserede telearbejdspladser”. Uddannelserne skal endvidere understøttes og udbygges så tilflyttere ser perspektiver for deres børn og kreative unge bliver boende. Kort sagt, vil man ændre image fra udkantsområde til attraktivt beliggende kultur- og uddannelsesby.

Arbejdet med dette image forsættes frem mod og ind i den sidste plangeneration, Kommuneplan 2005. Man gennemfører en bosætningskampagne, hvor man spiller på spændingen mellem fordomme om området som landbrugs- og naturområde og som en moderne og kreativ ”mulighedernes by”. Slogan for annoncekampagnen lød ”Vi er som man skulle tro, og lidt til” efterfulgt af ”Plads til naturen og det nære. Det skøre og skæve. Til kedeldragt og slips. Kultur og Karriere. Familie og Iværksætterlyst...”, (se figur 10).

Figur 10. Eksempel fra kommunens kampagne for branding af Nykøbing Falster

Selve kommuneplanen fokuserer især på de bymæssige temaer og nye attraktive boligudlæg som skal huse tilflytterne. Det omfatter særligt Slotsbryggen med havneomdannelse med kombination af boliger og kultur og Nordbyen med udlæg af parcelhuse og ny skole. Planen vedtages i en periode som beskrives, som ”et sandt byggeboom”, og der forventes et byggeri på 75 boliger og en befolkningsvækst på 3,4 % over planperioden.

Landskabets rolle

Nykøbing Falster Kommune initierede borgerinddragelse i den første kommuneplan med udgivelsen af en debatavis (1983), der skitserede et bredt udvalg af diskussionsemner. Selve diskussionen kom dog ikke til at handle særligt om landskabet. Hovedinteresserne var på hvordan man kunne sikre lokalsamfundenes overlevelse, men grønne områder i byerne samt ønske om stier blev dog nævnt. Selve Kommuneplanen (1985-1996) kommer derfor heller ikke til at handle særligt om landskabet – man refererer i et afsnit om det åbne land regionplanens retningslinjer. Borgerønskerne om stier er løst refereret, men stier handler først og fremmest som transportinfrastruktur.

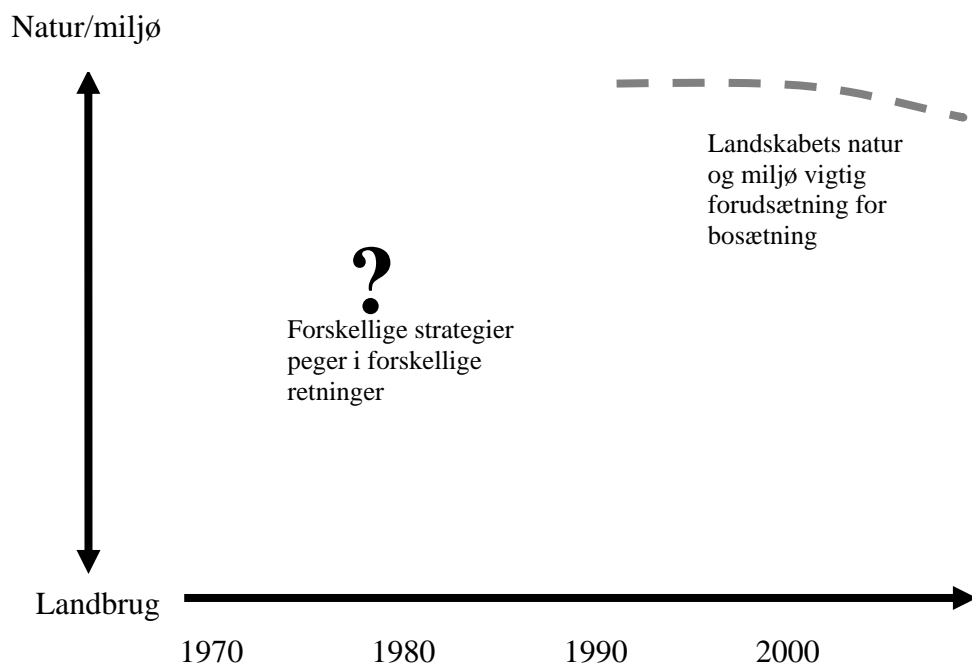
Kommuneplan 1993-2004 udgør et fundamentalt brud med den meget sektoropdelte plan. Men også landskabets rolle er helt anderledes i denne plan. Planen indledes med beskrivelse af de stærke sider, der skal gøre Nykøbing til mulighederne by: ”Placeringen er den smukkeste tænkelige...Guldborgsund som bred flod...omgivet af skove, store herregårdslandskaber og afvekslende landskaber med mindre brug...landskab, der næsten overalt er præget af frodigheden på den fede muld...specielle naturområder...tæt på...Danmarks måske bedste badestrand”. Naturen er en slags vignet for planen – først herefter følger andre stærke sider så som kulturhistorien. ”Landskabet

er rammen om en moderne, grøn by – hverken for stor eller for lille - med en traditionsrig historie og placeret i midten af Nordeuropa” (kommuneplanens kapitel 2). I forhold til den handlingsmæssige side af planlægningen, så nævnes det, at kommunen vil prioritere/arbejde for at Hasselø Nor genskabes som vådområde/naturområde kombineret med skovrejsning. Men fokus er først og fremmest på at skabe sammenhæng mellem by og land – at få naturen ført ind i byen med den såkaldte ”grønne kulturslange” langs Tingsted Å og ligeledes aktivere kysten med anlæg af kunstig strand helt ind mod bymidten. Sammenhængen mellem by og landskab skal endvidere understøttes af boligområder som skal anlægges som tunger ud i landskabet kombineret med skovrejsningskiler mellem dem.

I Kommuneplan 2000-2012 ruller bølgen tilbage: landskabet spiller ikke nær den samme forudsætningsgivende ramme for kommunen. Det beskrives også langt mere nøgternt end den malende beskrivelse refereret ovenfor. Nu hedder det om landskabet, at det er ”fladt, men smukt”. Vel er der vigtig natur – især langs kysterne – og vel udgør landskabet med ”stilhed” og ”frisk luft” et aktiv i den bosætningsfokus, der præger planen, men det er selve Nykøbing by med service, kultur og uddannelser, planlægningen skal understøtte for at indfri forventninger om at gøre ”mulighedernes by” til en ”attraktiv pendlerby”.

Samme tendens forstærkes i den efterfølgende Kommuneplan 2005. Det drejer sig først og fremmest om at understøtte et moderne bysamfunds faciliteter og udbud. Desuden skal nye boligområder udlægges i ”velvalgte naturområder – lige ud til Guldborgsund og ved smukke skovområder”. I hovedstrukturdelen tages fat på natur og landskab under overskriften ”Naturen i byen og på landet”. Visionen er at ”beskytte og bevare natur i byen, at genskabe naturtyper, at sikre befolkningens adgang til naturoplevelser samt at bevare den kulturhistoriske arv.” Byen er således i centrum og initiativerne handler om at få naturen ind i byen eller skabe bynær adgang til den, som eksempelvis motionsslængens 21 km lange forløb, der binder byen sammen med omkringliggende naturområder/skove. Det åbne land er beskrevet meget neutralt som agerland med andre naturtyper (samme tekst som i foregående plan). Kulturmiljø, skove og kystområder følger tematisk, men man læner sig her op af amtets initiativer. Under overskriften ”Strategi” fremgår det dog, at det ”tilstræbes at udarbejde et mere uddybet grundlag for landzoneadministration, natur- og miljøinteresser skal prioriteres højt i det åbne land, naturområderne beskyttes og bevares, skabe mulighed for genopretning og skovrejsning, fremme adgang, registrering af kulturmiljø...”. I selve handlingsplanen er der fokuseret på ”grøn plan” og anden forvaltning af grønne områder i byen. På længere sigt (efter 2007) nævnes at man skal arbejde med etablering af et ”netværk af naturstier” og lave en ”kulturmiljøregistrering på Lolland-siden”.

Den overordnede diskurs siden 1993-planen er, at landskabet udgør en attraktiv naturkulisse for borgere og ikke mindst bosættere i ”mulighedernes by”. Hvor landskabet i 1993 var et meget fremtrædende argument for den attraktive by skiftede man senere spor: nok er landskab og natur vigtig, men det er ikke nok, hvis man vil tiltrække tilflyttere. Det ændrer dog ikke ved den dominerende opfattelse af landskabet som naturkulisse. Kommunens bypræg dominerer planerne mens særlig fokus på og prioritering af landbrug stort set er fraværende i planerne, bortset fra at amtets retningslinier er gengivet, f.eks. i den første plan fra 1985. Det er derfor svært at sige at der er en egentlig kommunal diskurs for landskabet indtil 1990’erne i plandokumenterne (se figur 11).

Figur 11. Diskursen for landskabet i kommuneplanerne i Nykøbing Falster Kommune.

Planlægningens form

Kommuneplanen fra 1993 var et markant brud med en sektoropdelt plan. Hovedstrukturdelen gennemgik en række temaer som i høj grad gik på tværs af de traditionelle sektorer og desuden afsluttedes plandokumentet med en handlingsplan for hvilke initiativer kommunen ville arbejde med. Selvom de efterfølgende planer får et lidt mere traditionelt tilsnit opdelt på sektorer, f.eks. bosætning, fritid, turisme og sundhed, så videreudvikles det handlingsanvisende element. Byrådet skitserer i forbindelse med hvert tema hvad det vil prioritere og hvornår indenfor den efterfølgende fire års periode indtil næste revision af planen. Men det skitseres også hvad man påtænker der skal iværksættes på længere sigt. Planerne får herved en balancering mellem på den ene side at udstikke pejlemærker og rammer for udviklingen og på den anden side prioritere en række konkrete initiativer.

4.3 Nørre Alslev Kommune

Overordnede trends

Nørre Alslev var den næststørste af de gamle kommuner i Guldborgsund Kommune målt på befolkningstallet. Gennem 1980'erne og 1990'erne faldt befolkningstallet svagt, mens det igen steg op mod kommunesammenlægningen. Debatoplægget til den første kommuneplan (1984-1992) er meget helhedsorienteret, og beskæftiger sig med både byområder og det åbne land/landskabet. Forsiden alene signalerer dette helhedsperspektiv, med en skråtegning af hele kommunen, og fremhævelse af skovarealerne. I praksis var det især skolerne, ældreforsorgen og boligudlæg, der havde borgernes interesser. Til forskel fra debatoplægget anlagde første plangeneration (og i øvrigt også den anden, der er stort set identisk med første), alt andet end et helhedsperspektiv, i øvrigt ligesom det blev set i Nysted og Nykøbing Falster Kommune. Det var teknokratiske sektoropdelte planer med fokus på at skabe rammer for udviklingen i kommune. Man udlagde områder til boligbyggeri, men det store byggeboom fra 1970'erne var overstået, og man byggede stort set ikke parcelhuse igen før, efter årtusindskiftet, hvor kommunen med motorvejsforbindelsen over Farøbroerne blev attraktiv for tilflyttere fra det storkøbenhavnske område. I den sidste kommuneplan (2005) er den styrende vision netop, at styrke kommunen som bokommune.

De mange huse på landet har været et vigtigt element i boligplanlægningen. Kommunen har på den ene side ønsket at opretholde helårsbeboelse for at sikre liv i landsbysamfundene, men på den anden side konstaterede man, at tildeling af weekendattester ofte sikrede at landhusene blev vedligeholdt. Det kræver naturligvis ikke megen fantasi til at forestille sig, at kommunen reelt frygtede at husene ville blive opkøbt og udlejet til bistanndsklienter i det omfang, man ikke tillod overgang fra helårs- til feriehushusstatus. I Kommuneplan 1992-2000 samt 1996-2005 inddelte man kommunen i inder- og yderområder. Yderområderne var beliggende i en vis afstand fra kommune- og landsbycentre samt de større landsbyer, og her kunne man som udgangspunkt få weekendattest mens det modsatte var normen i inderområderne. Med den sidste kommuneplangeneration gik man bort fra zonerings og opstillede i stedet en række kriterier for hvornår en weekendattest kunne gives.

Landbruget var først i 1980'erne et vigtigt erhverv. I debatoplægget til den første kommuneplan fremhæves det, at landbruget "giver beskæftigelse til mere end 700 familier. De igen er baggrund for et veludbygget service- og handelsliv". Selvom landbrugsjorden er god, så har landbruget gradvist mistet betydning og planlægningen har søgt at tilvejebringe gode rammer for voksende industrivirksomheder i kommunen.

Landskabets rolle

Nørre Alslev er karakteriseret ved et frugtbart landbrugslandskab med har en meget spredt bebyggelse uden større bysamfund. Som nævnt var landbruget især i det første planer en meget vigtig økonomisk aktivitet for kommunen og planlægningen for det åbne land søgte at sikre jordbrugets muligheder, bl.a. ved at anvende mindst muligt areal til byudvidelser. Men rekreative interesser og fredningsinteresser er også tilstede og skal i videst muligt omfang tilgodeses. Det er dog således, at hvis der f.eks. skal skabes adgang skal det ske under hensyntagen til landbrugets interesser men også beskyttelsesinteresser. Disse retningslinier repeterer i store træk regionplanen

med tilføjelse af specielle kommunale målsætninger. I kommuneplanen nævnes muligheden for at anvende et område omkring Baunehøj til fritidsformål efter endt grusgravning. Denne målsætning går igennem samtlige kommuneplaner for til sidst faktisk at blive realiseret med kommunens opkøb af dele af arealet i årene inden kommunesammenlægningen i 2007.

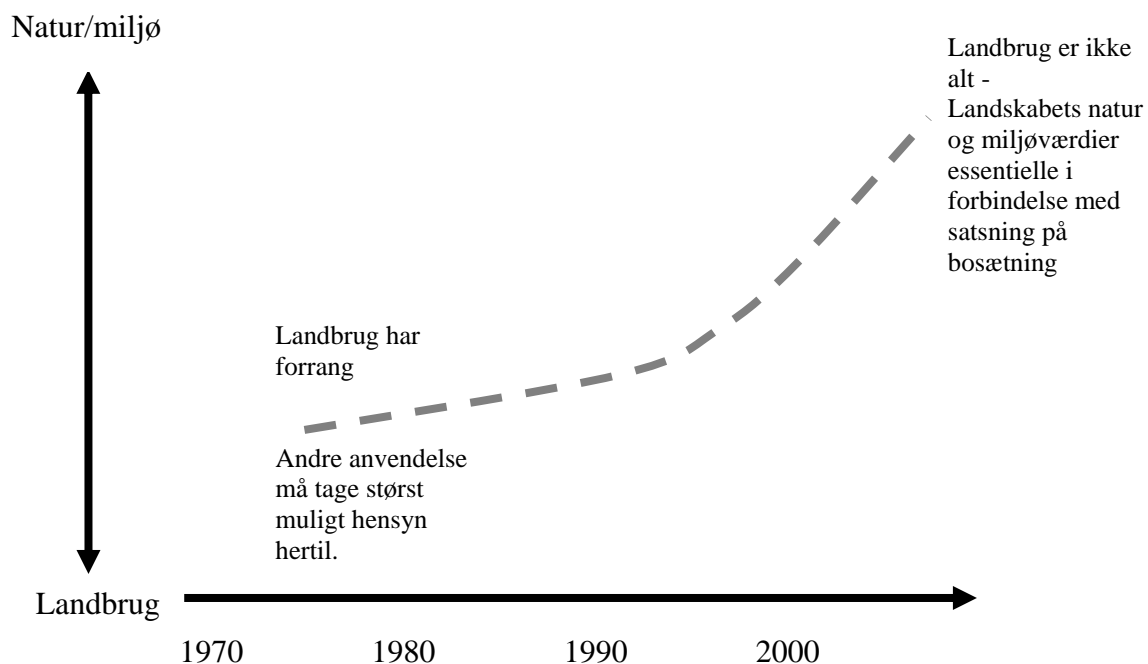
Den tredje kommuneplan i 1992 bliver mere handlingsorienteret og involverende. Der peges på at civilsamfundet (bl.a. grønt råd) bør tildeles mere indflydelse men også tage ansvar for kommunens udvikling. For det åbne land bliver der mere fokus på turisme: ”som landkommune med stor kyststrækning må der især sættes på grøn og blå turisme” (Kommuneplan 1992-2000, siden 3). Der peges f.eks. på landboturisme og anlæg af primitive overnatningslejrpladser. I det lys er det heller ikke uvæsentligt, hvordan kommunen fremtræder. Det overvejes således at få lavet et kommuneatlas for at få overblik over bevaringsværdierne. I den forbindelse efterlyses foreningsinteresser, der kunne være med til at holde fokus på dette og tage initiativ til bevarelse og istandsættelser af kulturværdierne. Den efterfølgende plan (1996-2005) er meget lig den foregående. Visse signaler ændres dog, f.eks. dækker rammerne for kategori H ikke længere over rammer for lokalplanlægning i ”jordbrugsområder” men over rammer for ”det åbne land”. Ændringen kan synes lille, men den viser alligevel, at landskabet ikke længere notorisk ses som et landbrugslandskab og varsler at man i de efterfølgende planer anlægges en meget bredere betragtning, som opsummeres i sætningen: ”der er behov for at se landdistrikternes udvikling i et bredere perspektiv end blot landbruget” (Kommuneplan 2005).

Denne sidste plan får som tidligere nævnt særlig fokus på bosætning, og også i den sammenhæng fremhæves landskabet som vigtigt potentiale. Der sættes på at skabe attraktive boligområder ”der tager afsæt i de naturlige kvaliteter som kommunen har. Det gælder særlig nærheden til det åbne land, skovene og kysterne, der udgør kommunens vigtigste naturmæssige kvaliteter”(ibid. side 5). Der udtrykkes en handlingsorienteret vision om ”på længere sigt er det målet, at skabe flere rekreative områder med god tilgængelighed nær ved boligområderne i kommunens landsbyer”. Under indsatsen vedr. boligforhold nævnes et konkret samspil mellem by og land for første gang i alle planerne, idet ”boligudbygningen i Nørre Alslev by skal i første omgang ske sydpå, så der skabes sammenhæng med de større og mindre skovområder her. Sammenhængen skabes dels ved sammenhængende stiforløb, dels ved grønne kiler i nye boligområder”. Desuden nævnes perspektiver for at skabe et boligområde med urbane parceller, tilpasset en specifik målgruppe: pendlere, børnefamilier der bla. har store krav til grønne friarealer. Også ifm. boligplanlægningen på længere sigt indgår landskabet som et aktiv, idet der her sættes på en udbygning mod øst, langs med ådalen, Det nævnes i samme afsnit, at såfremt det bliver aktuelt skal den eksisterende natur beskyttes bedst muligt.

I Eskilstrup er der udstykket jordbrugsparceller, der sammen med et stiforløb langs åen skaber et attraktivt boligområde. Udstykning af byggegrunde i Ønslev vil desuden skabe attraktive boligområder, idet de ligger i umiddelbar tilknytning til det åbne land.

Sammenfattende kan man sige, at der fra de første planer var en stærk landbrugsdiskurs. Hensyn til naturen og muligheden for at komme ud i den nævnes, men det er landbruget, der er det toneangivende hensyn. Gradvist sker der en vis glidning i retning af, at også andre hensyn er vigtige, men der sker et markant hop ved vedtagelsen af den sidste kommuneplan. Landskabets naturværdier er nu blevet vigtig kulisse i forbindelse med bosætningsmulighederne, der nu efterspørges for alvor – første gang siden 1970’ernes byggeboom. I figur 12 illustreres dette skifte.

Figur 12. Diskursen for landskabet i kommuneplanerne i Nr. Alslev Kommune.

Planlægningens form

Debatoplægget til den første kommuneplan (1984-1992) er helhedsorienteret, og stiller borgerne en række spørgsmål vedrørende både byområder og det åbne land/landskabet. Forsiden alene signalerer dette helhedsperspektiv, med en skråtegning af hele kommunen. Landskabet nævnes som "et vigtigt udgangspunkt" for planlægningen, og der peges på landbrugsinteresser, råstoffer, fredningsmæssige og rekreative hensyn. Men der er også en understregning af den indtægtsmæssige vigtighed af landskabet, idet det "giver beskæftigelse til mere end 700 familier". Borgerdebatten kom imidlertid til at kredse om skoler, social service og bomuligheder, og selve kommuneplanen og dens efterfølger får slet ikke den integrerende tilgang som debatten lagde op til. Det er en sektoropdelt plan, som primært udstikker rammer for udviklingen. Den er derimod ikke særlig handlingsorienteret med f.eks. prioritering af konkrete initiativer indenfor planperioden. Landbruget bliver desuden, som nævnt ovenfor, den vigtigste sektorinteresse i planlægningen for det åbne land.

Ordlyden forandrer sig i Kommuneplan 1992-2000. Den er mere handlingsorienteret og "aktivistisk", der tales meget om lokalsamfundets rolle og ansvar i at forbedre forholdene i kommunen (beboerforeninger, initiativrådet, det grønne råd). Den handlingsorienterede stil forsættes, men det sker på en mere løs måde end f.eks. i Nykøbing Falster (se afsnit 4.2)

5. Rekreativ anvendelse af landskabet – generelt og 3 eksempler

I det følgende er fokus på den rekreative anvendelse af landskabet. For det første gives eksempler på hvordan politik/strategi for dette emne formuleres mere generelt af Guldborgsund Kommune i dag, og hvordan forskellige aktører kan få medindflydelse herpå. Her sigtes specielt på hvorfor og hvordan emnet kommer på den lokalpolitiske agenda, med hvilke argumenter og aktører, og hvordan aktørerne går ind i processen samt hvordan input indarbejdes i kommunens plandokumenter. Efter det generelle perspektiv følger gennemgangen af tre konkrete projekter for rekreativ anvendelse af landskabet. De tre eksempler repræsenterer projekter, hvor forskellige aktører har været primær drivkraft:

- Motionsslangen. Statsskovdistriktet var initiativtager godt hjulpet af en aktiv borgergruppe i idefasen, senere med kommunen som medspiller i realiseringen og driften.
- Falster Golf & Event, golfbanen ved Virket i det tidligere Stubbekøbing Kommune. Banen er anlagt og udviklet som privat initiativ for kommerciel rekreativ anvendelse af landskabet.
- Døllefjelle Musse Naturpark, naturområde i tidligere råstofgrav anlagt med lokal andelsforening som drivkraft og køber af området, der tidligere blev ejet af lokal entreprenør.

5.1 Rekreativ anvendelse af landskabet – kommunen og andre aktører

En række forskellige love forpligter direkte eller indirekte kommunerne til at skabe gode rammer for befolkningens fritid, herunder også fysiske rammer. F.eks. hedder det i lov om sundhed meget bredt

§ 119. Kommunalbestyrelsen har ansvaret for ved varetagelsen af kommunens opgaver i forhold til borgerne at skabe rammer for en sund levevis.

Stk. 2. Kommunalbestyrelsen etablerer forebyggende og sundhedsfremmende tilbud til borgerne.

Loven sigter således bredt mod borgernes ”levevis” og en forebyggende og sundhedsfremmende indsats, som i et moderne samfund naturligvis også omfatter fritiden. Fritidsmulighederne understøttes også af eksempelvis lov om folkeoplysning, der forpligter kommunerne til at støtte og skabe fysiske rammer – herunder udendørs anlæg – for foreningslivet.

Lov om planlægning sigter mere specifikt mod netop de fysiske rammer. Kommunerne skal formulere retningslinjer for beliggenhed af områder til fritidsformål (§11a) og udpege områder til fritidsformål som led i rammeplanlægningen (§11b). Derudover har retningslinjer for og konkretiseringen af trafikplanlægningen indflydelse på de rekreative muligheder.

Kommunen har således mange formelle årsager til at arbejde aktivt med landskab og rekreation. Herudover kommer en række andre realpolitiske hensyn, herunder at kommunalbestyrelsen fører en politik, der realiserer nogle af de ønsker, som borgerne (og vælgerne) formulerer. Det er primært

erfaringer fra dette samspil mellem kommune og aktører med henblik på at skabe rammer for rekreativ anvendelse af landskabet, der vil blive lagt vægt på i det efterfølgende afsnit.

Vi har primært set på sam- og modspil på tværs af forskellige samfundssektorer, særligt hvordan dialogen fungerer mellem foreninger og kommunen. Men samspil mellem kommunen og andre offentlige institutioner samt internt i kommunen mellem forskellige grene af forvaltningen har også været undersøgt. At denne type samspil er vigtig understreges både af de konkrete eksempler i afsnit 6.2-6.4 og af flere af interviewene. Den forhenværende borgmester i Nykøbing Falster Kommune udtrykker det således:

”Kultur- og Fritidspolitik og er også sundhedspolitik, det er også socialpolitik, turismepolitik det griber ind i næsten alt. Det er i ligeså høj grad hvordan vi laver rekreative områder, som ikke bare er smukke landskaber, men også kan bruges” (kilde – Pedersen, Poul-Henrik, 200X pers. komm.)

Landskab, rekreative ressourcer og friluftstrategi i Guldborgssund Kommune

Guldborgssund Kommune er begunstiget med mange smukke landskaber og lange kyststrækninger, som beskrevet under gennemgangen af de gamle kommuners planlægning. I Kommuneplan 2009 er det udtrykt således: ”Landskabet i Guldborgssund Kommune er karakteriseret ved store landbrugsarealer, skove, store områder med afvandede lavbundsarealer, og en lang kystlinie med både kystkrænter og lavvandede, beskyttede områder”. Det skaber mulighed for mange friluftaktiviteter, som både har rekreative, økonomiske og sundhedsmæssige fordele. Derfor er anvendelsen af det åbne land til rekreative formål også et vigtigt plantema i Kommuneplan 2009, hvor det optræder i afsnittet ”Natur, kultur og fritid”. Kommuneplanens intentioner understøttes af 2 målrettede strategier på området, hhv. på kultur og fritidsområdet (”Gang i Guldborgssund”) og naturområdet (”Beskyt og benyt naturen”). Der er desuden fokus på den økonomiske dimension, idet det er et delmål indenfor kommuneplanen at fremme og videreudvikle rammerne for turist- og oplevelsesøkonomien.

Den lange kyststrækning i kommunen er en af hovedårsagerne til, at sommerhusbebyggelsen er så veludbygget i Guldborgssund Kommune. I 2009 var der 7.000 sommerhuse, hvor ca. 5.800 ligger i Marielyst. Kommunen har ansøgt staten om tilladelse til yderligere 200 grunde. Ubebyggede arealer indenfor eksisterende sommerhusområder kan desuden anvendes til feriecentre/hoteller som lav, koncentreret feriebebyggelse. Udover sommerhusområder rummer kyststrækningen 17 fritidshavne til lystsejlere og kommunen har en intention om at arbejde for en større sammenhæng mellem sejler- og indlandsturismen..

Det varierede landskab med landbrugsarealer og skove udgør også en vigtig rekreativ ressource. Skovarealet udgør 13,5 % og kommunen ejer og forvalter ca. 25 ha og et delmål i kommuneplan 2009 sigter mod at øge skovarealet med mindst 500 ha. Der er stor fokus på at skovenes rolle som rekreative områder og det hedder i kommuneplan 2009 at de skal være en aktiv, synlig og prioriteret del af naturen.

Guldborgssund Kommune har udpeget Guldborgssund og tilstødende å-dale til en naturpark, som vil supplere den eksisterende Naturpark Maribosøerne, der udvikles i samarbejde med Lolland Kommune. Begge områder rummer Natura 2000 områder og der skal skabes balance mellem den rekreative anvendelse og naturbeskyttelsen i naturparkerne.

Guldborgssund Kommune har udpeget 35 områder som friluftsområder (se Figur 13). De er typisk kyststrækninger eller skovområder som er specielt velegnede til naturbaserede, rekreative aktiviteter. Derudover inkluderer friluftsområderne nogle mere specielle områder, f.eks. Bavnehøj Friluftsområde ved Nr. Vedby Grusgrav (se detaljer om workshop på den lokalitet i bilag 5), Halskov Vænge og Musse Naturpark (se detaljer om den lokalitet i afsnit 5.2 (Eksempel 2-Døllefjelde Musse Naturpark)). Det er et delmål i Kommuneplan 2009 at vurdere behovet for revidering og nyudpegninger af friluftsområder i kommunen i planperioden samt at etablere naturlegepladser, støttepunkter og stisystemer i samarbejde med relevante partnere på 5 udvalgte arealer. Udover disse faciliteter rummer kommunen 5 hoteller/feriecentre udenfor byerne, 30 campingpladser og 3 golfbaner.

Figur 13. Friluftsområder udpeget i Guldborgssund Kommuneplan 2009. Kilde: Guldborgssund Kommune (2009)

Adgang til det åbne land og de rekreative ressourcer sikres gennem cykelruter og rekreative stier. I dag findes der 3 større cykelruter (Falster Rundt, Sundruten og Paradisruten) som flere steder rummer campingmuligheder. Der går desuden 3 nationale og 6 regionale cykelruter gennem Guldborgssund Kommune. Der er allerede et netværk af rekreative stier i landskabet, og kommunen har som delmål at forbedre dette netværk, herunder at udvikle flere projekter for sammenhængende stisystemer der binder byen og naturen sammen.

Samarbejdsformer og fora

Der eksisterer mange forskellige former for samarbejde mellem kommunen og andre aktører, hvoraf nogle er meget formaliserede mens andre er mere uformelle. De former, der har været berørt under interviewene fremgår nedenfor:

1. Formaliseret samarbejde i råd/udvalg som eksempelvis "Grønt Råd" – udvalgte aktører
2. Borgerinddragelse i forbindelse med planprocessen – åben for alle

3. Dialog i forbindelse med sagsbehandling af eksempelvis byggesager og landzonesager herunder indsigelser og andre former for ansøgninger – relevante parter.
4. Ad hoc. samarbejde i forbindelse med konkrete projekter eller initiativer – indbudte/åbent for relevante parter.
5. Uformelle henvendelser, ideer, lobbyisme – eksternt initiativ.

1. Formaliseret samarbejde

Under formaliseret samarbejde kan det fremhæves, at Guldborgsund Kommune har oprettet et Grønt Råd. Her sidder lokale repræsentanter for natur- og friluftsjntresser, bl.a. Danmarks Naturfredningsforening (DN) og Friluftsrådet (FR) samt erhvervsinteresser fra land- og skovbruget. Endvidere er andre offentlige institutioner repræsenteret, herunder Skov- og Naturstyrelsen. Grønt Råd har været en aktiv medspiller i kommunalplanprocessen, idet rådet var hovedansvarlig for udarbejdelsen af en naturstrategi under overskriften ” Beskyt og benyt naturen”. Fra politisk side var der blevet lovet, at hvis man kunne blive enige i Grønt Råd, så ville man gøre strategien til kommunalbestyrelsens naturpolitik, hvilket også skete efterfølgende (Guldborgsund Kommune 2008). Overskriften understreger, at indholdet af naturstrategien både handler om at forbedre naturkvaliteterne og sikre, at de kan benyttes, herunder til friluftsliv.

Udover Grønt Råd har også Folkeoplysningsudvalget indflydelse på rekreative muligheder, men det er dog primært rettet mod idrætsfaciliteter, og derfor mindre relevant vedr. landskabet mere generelt. Den lokale aktionsgruppe (LAG-Guldborgsund) er et andet eksempel. Her sidder forskellige foreningsinteresser med i bestyrelsen.

2. Borgerinddragelse i planprocessen

Inddragelse i planprocessen er lovpligtig, men den kan naturligvis gennemføres på forskellig måde (f.eks. i form af høringer). Modsat det Grønne Råd har alle ret til at involvere sig. Senere i afsnit 6.1 er borgerinddragelsen i forbindelse med Kommuneplan 2009 nærmere omtalt.

3. Dialog i forbindelse med sagsbehandling mv.

Denne dialog er også formel, og der er definerede retningslinjer for hvordan dialogen forløber herunder indsigelsesfrister samt hvem der er berettiget til eksempelvis at gøre indsigelse overfor en afgørelse, der kan have betydning for den rekreative anvendelse af landskabet. Man skal have en konkret individuel interesse eller man skal repræsentere nogle almene og generelle befolkningsinteresser. F.eks. kan en nabo eller DN være berettiget til at klage en konkret landzoneafgørelse.

4. Ad hoc. projektsamarbejde

I forbindelse med konkrete projekter kan kommunen vælge at involvere forskellige andre aktører. Det kan både være organiserede interesser eller lokalbefolkningen i et afgrænset område mere generelt – projekt Nr. Vedby grusgrav kunne være et eksempel på sådan et projekt. I Nr. Vedby Grusgrav er nogle færdiggravede områder opkøbt af kommune og man har inddraget befolkningen i udviklingen af området. I dag er der dog nedsat en lokal gruppe, så her kan man sige at der efterhånden er tale om et udvalg, som dem nævnt under punkt 1. Ad hoc samarbejdet er nærmere beskrevet under eksemplet i kapitel 6.2. Der har således været en kombination af mere generel og åben involvering – à la borgerinddragelse – og så et formelt samarbejde. Denne form for samarbejde har den fordel, at den ofte er meget engagerende, idet den bygger på et konkret projekt og dermed virker meget relevant for de involverede borgere, typisk bosat i lokalområdet eller

medlem af en forening med særinteresser der tilgodeses af projektet. Til gengæld kan interessen forsvinde hurtigt, hvis processen trækker i langdrag eller målsætningen ændres.

5. Uformelle henvendelser og kontakter

Det blev af flere foreningsinteresser understreget, at der er et skisma mellem formel dialog, således som de former, der er blevet beskrevet ovenfor, og så en mere uformel kontakt. Førstnævnte er typisk gennemsigtig, men den kan samtidig være træg og tung bl.a. fordi mange forskellige interesser kan være i spil eller der kan være forskellige magtpolitiske hensyn, der tages af politikere og forvaltning i processen. Det kan således være svært at komme til orde. En anden strategi er den uformelle, hvor man går direkte til politiker eller embedsmand med et anliggende. Begge tilgange kan være utroligt vigtige men de stille også krav til aktørerne. Eksempelvis nyder nogle aktører godt af et udbygget kontaktnet til embedsværket og til politikerne, og det er en bevidst strategi så at sige at arbejde både foran og bag ”fjendens” linjer. Omvendt påpeger disse aktører, at det også er en akilleshæl for foreningsindflydelsen, fordi den bliver så afhængig af, at der er personer med de gode kontakter. Og det kan jo samtidigt være svært at engagere nye friske kræfter i foreningerne, hvis det kræver et veludbygget netværk af personlige kontakter, hvis man skal føle, at man kan gøre en forskel.

Centrale aktører

Friluftsrådet (FR) er en paraplyorganisation. Dvs. at engagerede kræfter typisk har deres primære interesser i en konkret aktivitet, og derfor vil det oftest også være her, hvor det er lettest at engagere folk, mens det mere strategiske arbejde for friluftslivet generelt ikke appellerer til så mange. Friluftsrådet lokale repræsentanter er således i dag en samling af ældre – ofte tidligere medarbejdere ved amtet – som samtidigt er aktive i Danmarks Naturfredningsforening (DN). FR’s friluftstrategi for kommunen var tænkt som oplæg til kommuneplanprocessen, men den udkom i praksis lidt for sent til at opfylde denne funktion. På mange punkter var der overlap til DN’s naturstrategi på grund af det omtalte personsammenfald.

Danmarks Naturfredningsforening var hurtigt ude med strategioplægget om ”fremtidens natur”. Her pegede man bl.a. på naturindsats langs Guldborgsund. Oplægget kom tidligt i processen og kom derfor til at udgøre et godt grundlag for diskussionerne i Grønt Råd. DN gør traditionelt et stort arbejde i forbindelse med landzonesagsadministrationen. Man screener sagerne i forhold til naturinteresser og gør i nogle tilfælde indsigelser eller klager til Naturklagenævnet såfremt kommunens endelige afgørelse er i modstrid med interesserne. Det er et meget stort arbejde, og det kræver nærmest specialviden for at udføre dette arbejde. Det bliver derfor meget tordenskjolds soldater, og disse er typisk pensionerede medlemmer, der som nævnt tidligere har arbejde i Amt eller kommune.

Skov- og naturstyrelsen er en væsentlig aktør, primært fordi man ejer og driver nogle strategisk velplacerede arealer, samt har medvirket til både det strategiske arbejde og igangsætning af konkrete samarbejdsprojekt herunder Motionsslangen, se senere.

Vilkår for samarbejdet

Af afsnittet ovenfor fremgår det at der dels er mange aktører udover kommunen og andre offentlige myndigheder som er centrale i skabelsen og gennemførelse af friluftprojektet. Endvidere fremgår

det at samarbejdet foregår mere eller mindre formaliseret og med varierende engagement af de forskellige aktører. Samarbejdets vilkår dejer sig blandt andet om de magtpositioner som de forskellige aktører besidder og indgår i samarbejdet. Som udgangspunkt er der tale om et ulige magtforhold mellem kommunen og andre myndigheders ressourcer og kapacitet og dem som de frivillige aktører kan mønstre. Det er vigtigt at være bevidst om at der på den baggrund er ulige muligheder for at professionalisere grundlaget for dialogen – kommunen har kræfterne og ekspertisen til rådighed mens de frivillige organisationer og private ofte må opsøge den. Til gengæld er kommunen ofte afhængigt af private aktører for at implementere, drive eller benytte friluftaktiviteterne. For at kunne slå på at et kommunalt projekt er succesfuldt er kommunen nødt til at tilpasse projektet til brugerønsker og behov, og derved har de andre aktører også en magtposition. Det grønne råd i Guldborgssund Kommune er et eksempel på et forum, hvor de forskellige aktører indgår med forskellige kompetencer og magtpositioner, og hvor man succesfuldt har formuleret en naturstrategi som senere er blevet til kommunens naturpolitik.

Det fremgik desuden, at der kan være stor forskel på hvor i processen de frivillige aktører deltager, samt at behovet for dyb specialiseret indsigt eller bred folkeligt engagement varierer betydeligt i de forskellige faser i et friluftprojekt (Idefase – realisering – drift – aktiviteter). Denne pointe uddybes yderligere i afsnit 5.2 (Eksempel 1-Motionsslangen). Som nævnt tidligere vil ældre organisationsmedlemmer, som mange gange er tidligere amts- eller kommunalt ansatte typisk arbejde mere strategisk, mens yngre tænder på konkrete projekter. Det forhold vanskeliggør generationsskifte i organisationerne og gør det vanskeligere for de yngre medlemmer uden et professionelt netværk fra tidligere at opnå resultater. De ældre medlemmer kan i højere grad arbejde uformelt bag linjerne og bruge deres kontakter.

Udover at inddrage organisationer og andre centrale aktører er Guldborgssund kommunes arbejde med kommuneplan 2009 kendetegnet ved at kommunen er gået skridtet videre for at sikre samarbejde og borgerinddragelse. Guldborgssund Kommune gjorde det således til en central strategi for arbejdet med kommuneplan 2009 at muliggøre borgerinddragelse ved en række tematiske workshops og borgermøder. Emnerne spændte vidt, fra lokaludvikling til turisme og friluftsliv. Denne strategi er ikke unik for Guldborgssund Kommune og er bla. inspireret af Miljøministeriets ”Vejledning til Kommuneplanlægning 2008”, som foreskriver at ”befolkningen skal sikres information om overvejelser vedrørende kommuneplanen på et tidspunkt og i en form, der åbner for reel mulighed for at påvirke beslutningerne” (Miljøministeriet 2008).

Derved muliggør kommunen borgerindflydelse tidligt i planlægningsfasen, hvilket i princippet er en mere proaktiv strategi end den traditionelle strategi med en høringsfase i forbindelse med fremlæggelse af en plan. Det afgørende punkt er selvfølgelig hvordan borgerønsker bliver behandlet, om de reelt får indflydelse. Den hvidbog som Guldborgssund Kommune efterfølgende udarbejdede som opsamling på borgerinddragelsen indikerer at mange ønsker er blevet behandlet, og det er anvist hvor i kommuneplanen de er blevet medtaget (Guldborgssund kommune, 2008). På den måde har kommunen dokumenteret hvordan den har forholdt sig til de konkrete ønsker og enten optaget dem eller afvist dem i det videre arbejde med kommuneplan 2009

Tematisk arbejde med friluftsliv i Kommuneplan 2009

Guldborgssund Kommune gennemførte en række temamøder med borgerdialog i forbindelse med udarbejdelse af kommuneplan 2009. Alle de forskellige anbefalinger fra møderne skulle

præsenteres ved et åbent borgermøde, og de fremmødte skulle beslutte hvilke 12 emner, der skulle prioriteres og sendes videre til politikerne for indarbejdelse i kommuneplanen. Der blev gjort meget ud af, at borgermøderne skulle være interaktive med mulighed for alle til at deltage – uanset forudsætninger. Et af dialogmødernes temaer var om rekreative muligheder i landskabet. Her blev befolkningen indbudt til en vandring rundt i Nr. Vedby grusgrav. Vandringen foregik i grupper, ledet af en tovholder, og med forskellige diskussions- og aktivitetsposter på en ca. 4 km lang rute. Ved posterne præsenterede foreningsinteresser forskellige problemstillinger indenfor et undertema, og deltagerne fik lejlighed til at poste forslag, herunder om hvad der var ”Hot or Not”. De fem poster havde temaerne:

- Friluftsforeningsliv
- Adgang til naturen
- Naturvejledning – støttepunkter
- Natur og sundhed
- Stiforbindelser og lejrpladser

Eksemplet viste en meget stor velvilje til at afprøve nye former for dialog med borgerne, men også en vilje til at tage emnerne alvorligt. Således indarbejdede Guldborgssund Kommune efterfølgende tre af anbefalinger der gik specifikt på rekreative muligheder i landskabet som ”tværgående indsatsområder i planperioden” i kommuneplan 2009:

1) Flere nærrekreative områder i tilknytning til byerne, herunder bedre stiforbindelser fra byerne og ud i det åbne land. Indsatsområdet har som hovedmål at styrke motions- og friluftsmulighederne i hverdagen i form af flere og mere tilgængelige grønne områder, med bålpladser, familiesundhedspladser osv. tæt på de eksisterende bysamfund. Det vil kunne styrke mulighederne for motion og fritidsliv for mange borgere og der igennem kunne forbedre både den fysiske og den mentale sundhed blandt borgerne i kommunen. Stier og andre permanente faciliteter bør formidles bl.a. via hjemmeside.

2) Turismen og Friluftslivets infrastruktur – Cykel-, vandre- og ridestier, m.v.

Bedre og mere sammenhængende stisystemer som f.eks. en vandresti hele vejen rundt lang Falsters kyst, mulighed for at cykle på det Falsterske dige osv. vil ikke kun styrke friluftstourismen og dermed give mulighed for en længere turistsæson. Det vil også styrke alle bosiddende borgeres muligheder for motion og naturoplevelser og dermed understøtte både bosætning og sundhed.

3) Forbedret vedligeholdelse af kommunale stier og grønne områder

Stier, stisystemer, grønne områder og strande er ikke meget værd uden en ordentlig vedligeholdelse som gør at man kan færdes sikkert og have behagelige ophold og uden at være generet af affald, lugtende tang m.v. En indsats og fastlæggelse af et tilpas vedligeholdelsesniveau for renovering og vedligehold af strande, kommunens udendørsarealer, stier og havneområder er således vigtig for at naturen kan benyttes og få de forventede gavnlige effekter for turismen og sundheden.

I bilag 5 er der en opsamling af emnerne fra borgermødet om friluftsliv i Nr. Vedby grusgrav.

5.2 Eksempel 1 – Motionsslangen

Motionsslangen er et eksempel på et projekt med en offentlig aktør som primær initiativtager og drivkraft. Eksemplet viser dog også, at mange andre aktører har været inddraget i og er helt centrale for det projekt, der foreligger i dag.

Motionsslangen er en godt 20 km rute, der bugter sig som en slange gennem Nykøbing Falster by, langs kysten samt gennem bynære skove og landbrugslandskaber. Ruten rummer muligheder for motion og naturoplevelser ved gang, løb eller cykling på selve ”motionsslangen” eller på de små afstikkere og rundtursmuligheder langs forløbet. Men der er også en egentlig motionsbane og skovlegeplads på ruten som åbner mulighed for både leg og motion.

Ruten er afmærket, og der er lavet folder, informationstavler og kort som formidler oplevelses- og motionsmulighederne. Ruten ligger på både offentligt og private ejede arealer – fortrinsvis et par private skove – og en del af formidlingen og afmærkningen har til hensigt at sikre at brugerne er bekendte med de forskellige regler der for færdsel.

Ansvar for Motionsslangen hviler på både Guldborgsund Kommune og Skov- og Naturstyrelsen (Falster Statskovdistrikt, nu SNS Storstrømmen), men frivillige foreninger har været helt centrale i idéudviklingen og etableringen af motionsslangen. Nogle foreninger har endvidere indgået i arrangementer og uddeling af foldere mv.

Figur 14. Kort over Motionsslangens rute gennem og udenfor Nykøbing Falster (Skov og Naturstyrelsen, 2007)

Baggrund og proces

I 2004 indbød Falster Statskovdistrikt (nu SNS Storstrømmen) til et offentligt møde med henblik på at binde de to statsejede skove, Bangsebro Skov og Sønder Kohave, sammen med et stiforløb. Dette initiativ voksede bl.a. ud af en konference afholdt af det daværende Storstrøms Amt, hvor temaet var folkesundhed og motion. Skovridder Claus Jespersen så en mulighed for at Skov- og Naturstyrelsen kunne være med til at bidrage med bedre bynære motionsmuligheder ved at skabe sammenhæng mellem de to statsskove, som ligger tæt ved bygrænsen. Initiativet kom i naturlig forlængelse af Skov- og Naturstyrelsens stadigt større fokus på rekreative og friluftsmæssige værdier. Skov- og Naturstyrelsen har det historiske afsæt i skovdyrkning og træproduktion, men gradvist er der kommet fokus på, hvordan styrelsen kan medvirke til at skabe ”bedre natur og mere natur”, og efterhånden er også et tredje element blevet vigtigt, nemlig ”brug af natur”: ”Hvad hjælper alle de her arealer, hvis ikke folk gider at bruge dem” kunne et relevant spørgsmål for en offentlig og skattefinansieret institution lyde (Claus Jespersen, 200X pers. komm.). Derfor indbød styrelsen lokalbefolkningen og foreningsinteresser til det offentlige møde om nye stier mellem de to skove.

Mødet blev en succes i den forstand, at der blev nedsat en arbejdsgruppe (”aktivgruppen”) med en række repræsentanter for lokale foreninger, der ville arbejde videre med konkretisering af stierne. Undervejs i gruppens arbejde udvikledes tanker om et længere sammenhængende forløb, hvor

man også kunne inddrage kysten og nogle oplagte private skove frem for kun at nøjes med at binde de to statslige skove sammen. Det blev til visionen om en rundstrækning på en længde svarende til en ½-maraton. Gruppen fik frie hænder til at udfolde tankerne og fik kortlagt en mulig rute. Undervejs støttede skovdistriktet arbejdet ved at en ansat deltog i møderne, ikke som mødeleder og dagsordenansvarlig men snarere som observatør, der kunne svare på spørgsmål og bidrage med viden om forvaltning af skovene og lovgivningsmæssige rammer. Endvidere deltog også frivillige, der i deres professionelle virke havde deres gang på rådhuset og på amtsgården, og som derfor havde indblik i mange forhold af relevans for en eventuel realisering af gruppens visioner.

Efter en relativ kort idéfase på nogle måneder i efteråret 2004 professionaliseredes en del af arbejdet. Skovdistriktet sørgede eksempelvis for forhandlingerne med de private skovejere og det praktiske arbejde i forbindelse med anlæg af ruten. Der blev udarbejdet en skriftlig aftale om drift og udvikling af Motionsslangen mellem amt, kommune, statsskovdistrikt og foreningslivet. Aftalen (fra november 2005) forpligtede de forskellige parter til en række tiltag, der blandt andet skulle sørge for at faciliteter og arrangementer ville gøre det attraktivt for områdets befolkning at benytte motionsslangen. Der blev bl.a. lavet folder om ruten, afmærkning, informationstavler, motionsbane og kort med faste orienteringsløbsposter.

Figur 15. Informationstavle og kort er placeret strategiske steder på ruten. Her ses tavle ved Slotsbryggen/havnen.

Kommunalreformen bevirkede imidlertid, at samarbejdet mellem parterne måtte ophøre, og det har været trægt at få formaliseret et nyt samarbejde med samme momentum, som i den indledende fase. Kommunen har skullet finde sine ben efter sammenlægningen af 6 tidligere kommuner. Der er således ikke blevet nedsat en ny styregruppe eller genforhandlet en aftale om den videre udvikling af motionsslangen herunder at trække nye brugergrupper til ved f.eks. åbne arrangementer og med information. Opgaverne klares mere ad hoc.

Motionsslangen er ikke desto mindre blevet meget kendt og fremhævet i mange sammenhænge. Det gælder både indadtil og udenfor kommunegrænsen. Borgerinddragelsen om friluftslivets muligheder i forbindelse med Kommuneplan 2009 (se afsnit 5.1) viste med al tydelighed, at ”motionsslangen” som begreb har fænget befolkningen. Der var ønsker om flere motionsslanget i kommunen og stien blev fremhævet som et attraktivt initiativ. I forhold til interessen udenfor

kommunen udarbejdede Skov- og Naturstyrelsen i 2007 en folder, der nærmere forklarede om principperne for stien som inspiration til at tage tilsvarende initiativer andre steder i landet.

Lokale aktørers rolle og holdninger

Den indledende idéfase er blevet fremstillet som både energisk og positiv. Den lille velfungerende gruppe af frivillige udviklede tanker til det langt større projekt – motionsslangen – end de ideer man fra begyndelsen havde i statsskovdistriktet og som blev præsenteret på det indledende offentlige møde.

”Det var en rigtig fed proces, for der var så relativt kort mellem at vi beskrev ideerne til det stod klart ude i felten....og også det at det var en rimelig åben opgave og vi blev hørt i forhold til vores ønsker” udtaler en af de involverede i idéfasen. Det blev således en række vigtige faktorer, der fik betydning for at arbejdet forløb så konstruktivt:

- Gruppen fik frie hænder til at formulere visioner – det gav engagement og lyst til at yde en ekstra indsats
- Det var et relativt intensivt forløb og der blev ikke for langt mellem idéudvikling og realisering/resultat. Det gjorde, at gruppe ikke mistede lysten til at engagere sig.
- Hovedvægten lå på idéudviklingen mens praktiske opgaver og ”kedelig” administration blev varetaget af statsskovdistriktet og de øvrige offentlige aktører.

Endelig var det en meget afgørende faktor, at gruppen af frivillige simpelthen fungerede godt sammen. Der var en god ”kemi” mellem deltagerne og en bred vifte af kompetencer. Herunder spillede det ind, at flere af deltagerne også havde professionelle kontakter i kommune og amt og der blev også trukket på dette netværk i forløbet.

Mens selve idéfasen forløb optimalt, så har den efterfølgende anlægs- og senere driftsfase ikke været uden problemer. I første omgang blev styregruppen nedsat. Selvom det var offentlige myndigheder, der tog ansvaret for at forhandle med de private skovejere og udføre de nødvendige administrative opgaver, så var det frivillige foreningsliv også involveret i realiseringen og driften. I hvert fald forpligtede man sig til en hel del opgaver i forbindelse med aftalen om ”Drift og udvikling af Motionsslangen i Nykøbing F.” af 24. november 2005 (se boks 1).

Boks 1: Foreningernes forpligtelser jf. aftale om motionsslangen, 24. november 2005.

Sports- og friluftsforeningerne:

- *Varetager et fast periodisk opsyn med rutemarkering, infostandere og ruten generelt, og melder ind til skovløberen i Bangsebro, når der konstateres fejl og mangler.*
- *Udarbejder faste orienteringsposter samt et orienteringskort for udvalgte område(r) og vedligeholder disse.*
- *Udarbejder km-opmåling på ruten samt afmærkningssystem.*
- *Mobiliserer andre organisationer, f.eks. gennem 2-4 events pr år (udeløbeforening m.v.).*
- *På et årligt møde aftaler og fordeler årets prioriterede vedligeholdelsesopgaver mellem foreningerne.*
- *Informerer på relevante hjemmesider om motionsslangen med links, billeder m.v.*
- *Bidrager med input til informationsmaterialer.*

Udover de i boks 1 viste forpligtelser, så udførte foreninger også opgaver, som kommunen havde forpligtet sig til. Således stod cyklistforbundet for opfyldning af foldere i holderne langs ruten mod en betaling fra kommunen. Der blev med andre ord lagt op til at trække store vekslers på foreningslivet – måske begrundet i det store engagement i idéfaserne. Der blev under interviewene peget på to problemstillinger i den forbindelse. For det første var der meget forskel på de forskellige foreningers volumen eller ”muskler”, som det blev formuleret. Det er vigtigt, at det er forholdsvis store foreninger, hvis man skal forvente et vedholdende og større ansvar for drift og udvikling, fordi de enkelte medlemmer jo er frivillige, hvor engagementet typisk varierer over tid. Der må derfor være nogle nye til at overtage ansvaret, hvis medlemmer mister interessen eller ”brænder ud”. Derfor kan man ikke forvente, at små foreninger kan yde et vedholdende bidrag til drift og udvikling. I værste fald kan netop for stort et ansvar på få skuldre være med til, at engagement dør helt ud. I det hele taget er det således, at nogle foreninger kun eksisterer kortvarigt.

Den anden problemstilling går på, hvad man i det hele taget kan forvente, at frivillige fra foreningslivet påtager sig. Frivilligheden tager typisk afsæt i en personkreds og/eller aktivitet, som den enkelte person brænder for. Hvis ansvaret f.eks. bliver af mere driftsmæssig karakter eller ikke giver mening i forhold til de primære aktivitetsinteresser, så kan man ikke forvente at frivillige i det lange løb vil løfte opgaven. Eksempelvis forpligtede foreningerne til at inddrage andre i brugen af Motionsslangen gennem events (se boks 1). Der er også blevet afholdt aktivitetsdage, hvor foreninger har bidraget til aktiviteterne, men det står efter de første år klart, at man ikke kan forvente, at foreningslivet stiller op eller selv tager initiativ til en lang række almene arrangementer, der ikke er målrettet egne medlemmer og aktiviteter.

De nævnte problemstillinger er ikke udtryk for, at foreningslivet ikke har gjort en stor indsats. Eksempelvis har roklubben udført et meget stort arbejde med udlæg af faste poster og kortlægning af delområder til orienteringsløb. Men forventningerne var sandsynligvis skudt over målet. Samtidig opstod opbrudsstemning i kommunen i forbindelse med kommunalreformen og ansvaret for videreudvikling af Motionsslangen blev i denne periode i høj grad overladt til statsskovdistriktet (Skov- og Naturstyrelsen, Storstrømmen). I hvert fald ophørte styregruppen med at holde møder og

dermed forsvandt også det dynamiske samspil - på tværs af aktører og sektorer - der havde kendetegnet den indledende fase.

Siden er der kommet fornyet fokus på Motionsslangen. Bl.a. fremstår Motionsslangen som et vigtigt prestigeprojekt for den nye Guldborgsund Kommune. Det fremgår tydeligt af interview med politikere og forvaltning, men det fremgår også i kommunens skriftlige kommunikation. Motionsslangen er blevet et værdifuldt vartegn udadtil i forbindelse med at markedsføre Guldborgsund som en attraktiv kommune at bosætte sig i, eksempelvis i forbindelse med det nye store udstykningsområde Nordbyen, der ligger lige op til Bangsebro skov og dermed Motionsslangen. Også det sundhedspolitiske perspektiv fremhæves, eksempelvis af borgmester Kaj Petersen i Skov- og Naturstyrelsens inspirationsfolder om Motionsslangen fra 2007. Eksemplerne viser, at Motionsslangen favner over flere politikområder indenfor kommunen, og det er både en styrke og svaghed. Styrke fordi det giver muligheder for at koordinere en indsats og svaghed, fordi denne koordinering ikke nødvendigvis er ligetil. Hvem tager ansvaret og hvordan tilvejebringes ressourcerne fra de forskellige dele af forvaltningen, kan være en af udfordringerne.

På indholdssiden er der også sket en udbygning med bl.a. aktivitetsbane med forhindringer, en særlig rute til genoptræning og base for naturundervisning i den statsejede Bangsebro skov. Skov- og Naturstyrelsen Storstrømmen har også lavet udendørs træningsstationer for styrkeøvelser med tilhørende vejledningsplancher, der skal være med til at fremme motionsmulighederne.

Figur 16. Aktivitetsbane med forhindringer i Bangsebro Skov ligger på Motionsslangen

Man har ikke præcise tal på, hvor meget stien anvendes. Men det er Skov- og Naturstyrelsens vurdering, at den har medført flere besøgende i de statsejede områder langs stien. Imidlertid peger flere af informanterne på, at det faktisk er en udfordring at tiltrække flere brugere og nye brugergrupper. Kommunen har et signifikant sundhedsefterslæb i forhold til befolkningen i en gennemsnitlig kommune, og Motionsslangen ses som en af mange måder at bidrage til mere sundhed og livskvalitet lokalt. Hvis det skal lykkes, så handler det dog ikke kun om stien og faciliteter men også om at ændre vaner og traditioner – f.eks. om hvordan idrætstimen eller natur- og teknikundervisningen foregår i skolerne. Der synes således stadig at være et behov for, at der

tænkes på tværs af både sektorer og aktører, hvis motionsslangen og brugen af den skal udvikle sig fremover.

Analysespørgsmål	
Hvad gjorde man?	Der blev skabt et 21 km lang stisystem/motionssslange der forbinder en række privatejede og offentlige skovområder og kyststrækningen omkring og i Nykøbing Falster. På visse strækninger blev der anlagt aktivitetsbane med forhindringer, andre steder anvendes eksisterende stier.
Hvorfor?	Projektet var foranlediget af Skovdistriktets ønske om at forbinde to statsskove. I forbindelse med borgerinddragelse voksede projektet til dets endelige udformning.
Hvem var involveret?	Skov og Naturstyrelsen, det lokale foreningsliv, Nykøbing Falster kommune.
Hvad var processen?	På et borgermøde hvor Skovdistriktet orienterede om det oprindelige ønske blev der nedsat en arbejdsgruppe med repræsentanter for det lokale foreningsliv der ønskede at arbejde videre med konkretisering af stiforløbet. Gruppen fik meget frie hænder og SNS bidrog med støtte og rådgivning. Hovedvægten lå på idéudviklingen mens statsskovdistriktet og andre myndigheder tog sig af de praktiske opgaver og administration. Overgangen til implementering var ikke uproblematisk, idet det var svært at bevare engagementet, da foreningerne også fik ansvar for konkrete driftsopgaver.

Hvad kan vi lære af eksemplet

Motionsslangen er et eksempel på, at en offentlig aktør, nemlig Skov- og Naturstyrelsen – Storstrømmen, har taget et nyt initiativ, men hvor den succes, som initiativet udviklede sig til, blandt andet skyldes, at man gav ”frit slag” til at lade ideerne udvikle sig blandt en gruppe af interesserede frivillige brugere. Samtidig formåede man at få etableret et samarbejde på tværs af aktører og sektorer, da ideerne om Motionsslangen efterfølgende skulle realiseres. Man fik skabt en styregruppe og nogle klare aftaler om ansvarsfordelingen mellem parterne. Men samarbejdet blev heller ikke uden knaster, og her spillede opbrudsstemningen omkring kommunalreformen ind. Det var imidlertid ikke den eneste hurdle. Projektet har vist, hvor fornemt man kan få frivillige til at bidrage til udviklingsprocessen men også, at der er grænser for, hvad man kan forvente bliver løst af frivillige kræfter. Specielt når det gælder driftsopgaver og aktiviteter der ligger uden for de frivilliges primære aktivitetsinteresser eller målgrupper. Desuden kan de involverede personers interesser og ressourcer hurtigt ændre sig, og man kan derfor ikke forvente et vedholdende engagement fra især mindre foreninger.

Omkring muligheder og begrænsninger i det frivillige foreningslivs engagement kan projektet således give anledning til følgende anbefalinger:

- Giv plads og ramme for engagement, så ideer og visioner kan udvikle sig.
- Yd frivilligheden praktisk hjælp og information i processen omkring idéudviklingen.

- Kend grænserne for frivillighed – Der er forskel på hvad der kan forventes i idé-, anlægs- og driftsfase

Mere generelt kan anbefalingen lyde:

- Lav en aftale om fordeling af opgaverne mellem parterne (herunder med realistiske mål for de frivillige aktører)
- Sørg for løbende opfølgning og koordinering mellem parterne

En sidste anbefaling, som følger af eksemplet går mere på, hvordan faciliteten også kan blive en brugersucces.

- Hvis man ønsker mere anvendelse af grønne tiltag som Motionsslangen (f.eks. fordi man mener det kan fremme sundhed og livskvalitet) så handler det både om selv faciliteten og formidling af mulighederne, herunder hvordan vaner og kulturer kan ændres.

selvom der ikke var krav om det på daværende tidspunkt, så besluttede Troels Jørgensen at afholde et offentligt møde og oprette en lokal følgegruppe for at dæmme op for brok og finde en mindelig løsning. Amtet, der havde givet tilladelsen, informerede på mødet de 50-60 fremmødte, og der blev nedsat en følgegruppe på 5-6 personer, som skulle følge indvindingen og være i dialog med Troels Jørgensen om, hvordan området i takt med den fortløbende indvinding kunne reetableres i tråd med de lokale ønsker.

Troels Jørgensen havde købt jorden af 3 landmænd, hvoraf ingen ønskede at købe jorden tilbage. På et tidspunkt i forløbet opstod der en idé om, at lokale kunne overtage området efter reetableringen. Den lokale følgegruppe og andre dannede i 2006 således en andelsforening, der fik en købsaftale (et betinget skøde) med Troels Jørgensen for de 19,5 ha, der i dag udgør naturparken. Andelsforeningen fik efter aftalen indtil udgangen af 2007 til at rejse midler til at gennemføre handlen og indløse skødet.

Andelsforeningen fik samtidig kontakt med en skoventreprenør (Søren Paludan), der udarbejdede en detaljeret naturplan for området. Med afsæt i de meget varierede jordbundsforhold pegede han på, at der kunne udlægges en række delområder med forskellige danske vegetationstyper. Nysted Kommune vedtog, som nævnt på den baggrund, en lokalplan for området (Lokalplan N23). Lokalplanen sikrer, at området udvikles i tråd med naturplanen og at det forbliver offentligt tilgængelig. Lokalplanen foreskriver opdeling af området i en række delområder med vegetation, der hver især repræsenterer forskellige epoker i den danske naturhistoriske udvikling efter sidste istid. I lokalplanen nævnes også jernalderhuse, som bl.a. vil kunne anvendes til undervisningsformål.

Figur 18. Plan for Døllefjelde Musse Naturpark ved fuld gennemførelse
(Kilde: <http://www.doellefjelde-musse-naturpark.dk/15187494>).

Efter vedtagelsen af lokalplanen bestod udfordringen nu i at rejse penge til købet af området. AP-Møllerfonden blev søgt om penge til køb og realisering af naturplanen. Fonden indbød bestyrelsen til møde, hvor man opfordrede gruppen til at genfremsende en ansøgning med langt mere udbygget anlæg til naturformidling. Samtidig ønskede fonden, at kommunen signalerede medansvar overfor området og sikkerhed for kontinuitet. Det skulle bestå i at kommunens mindst skulle afsætte 25.000 kr. til driften årligt. Det holdt meget hårdt med dette – måske især fordi kommunalpolitikere og forvaltninger var midt i strukturreform og sammenlægning af 6 kommuner. Imidlertid endte det uanset dette med afslag fra fonden. Det var en kold spand vand i hovedet på andelsforeningen, der synes de havde gjort alt det, som fonden havde peget på, og nu ikke kunne nå at indløse skødet til den aftalte pris inden udløbet af aftalen.

Tegningen af nye andelshavere fortsatte – i alt har godt 400 personer tegnet sig for næsten 600 andele á 100 kr.⁶ – og fonden bag det årlige Døllefjelde Musse Marked ydede et bidrag på 250.000 kr. Men det var et signifikant afslag i prisen, der gjorde, at de 19,5 ha endelig kunne overtages i 2008. Ejerskabet har siden åbnet op for, at man langt lettere kunne søge fondsmidler. Mange fonde var nemlig tilbageholdende med at give støtte til foreningen, så længe der ikke var sikkerhed for, at outputtet ville forblive til almenhedens benyttelse. Og den sikkerhed mente flere fonde ikke var til stede, når foreningen ikke selv ejede jorden. Der blev dog givet eksempelvis tips- og lottostøtte fra Friluftsrådet til at etablere nogle sheltere i området allerede inden den formelle overtagelse. Siden overtagelsen har man bl.a. fået 300.000 kr. fra Guldborgsunds landdistriktsmidler (LAG-midlerne).

⁶ Status oktober 2009 jf. bestyrelsesreferat af 7. Oktober.

Der er dog stadig en del vej op til de knap ca. 3½ mio. som en fuld realisering af naturplan/lokalplanen vil koste⁷.

Det betingede skøde underskrives 2006 (billedet) og 2 år senere lykkes det Døllefjelde Musse Naturpark a.m.b.a. at rejse 500.000 kr. og dermed overtage de 19,5 ha. Jord. Foto: www.doellefjaelde-musse-naturpark.dk

Lokale aktørers rolle og holdninger

Anledningen til det store lokale engagement i at få en naturpark voksede helt konkret ud af, at råstofindvindingen begyndte og at den lokale følgegruppe blev nedsat. Men det, at naturparken blev en realitet, hænger i høj grad sammen med et bredere engagement i at opretholde i levedygtigt lokalsamfund. En vigtig krumtap har således været en kamp for at oprethold kommunal service og indkøbsmuligheder i St. Musse. Nysted Kommune forsøgte at understøtte lokalsamfundet ved at opkøbe den købmandsbutik, der ellers ville være lukket. Kommunen udliciterede selve driften for ikke at udføre konkurrenceforvridende virksomhed, men driften fungerede dog bl.a. ved hjælp af et beskæftigelsesprojekt og ved at kommunen garanterede for et eventuelt underskud. Samtidig etablerede man et kommunalt servicecenter med tilknyttet sekretær og med base i butikken. Der blev ligeledes afsat en pulje, som man lokalt kunne anvende til at styrke lokalsamfundet. Servicecentret indkaldte til et borgermøde om, hvordan midlerne skulle anvendes og der var stor opbakning til, at de primært skulle gå til etablere en naturpark. Der blev nedsat en gruppe, som skulle arbejde videre med forslagene. Det førte til dannelse af andelsforeningen Døllefjelde Musse Naturpark, og i Nysted Kommune fulgte man velvilligt op med udarbejdelse af den nævnte lokalplan, vedtaget kort før kommunalsammenlægningen i december 2006. På den måde medvirkede kommunen til at understøtte de lokale ønsker og ideer rent planlægningsmæssigt. Imidlertid stod det klart, at de fordelagtige vilkår for den lokale butik og den kommunale servicefunktion ikke kunne fortsætte i den nye Guldborgsund Kommune.

⁷ Bevilling 0041-12-2008 fra LAG-Guldborgsund til Døllefjelde Musse Naturpark a.m.b.a. på 300.000 kr. af samlet projektsum på 3.584.354 kr.

Tidligere kommunalpolitiker og formand for socialudvalget i Nysted Kommune, Arne Høgh, havde været fortalere for kommunens engagement i de mindre landsbysamfund og altså herunder også butikken og servicecentret i St. Musse. Arne Høgh er samtidig lokal landmand bosiddende nær Musse, og han købte butikken for at sikre at det hidtidige arbejde ikke skulle være spildt. Butikken skulle udvikles med en kombination af et basisudbud af dagligvarer og mere luksusprægede varer, herunder lokale produkter. Han ansatte 3 personer til at drive butikken – bl.a. fordi han anså det som helt centralt at butikken skulle have åbent i ydertimer og i weekender, hvis den skulle have en chance for at overleve. Arne Høgh satte sig den målsætning, at butikken skulle blive bæredygtig i løbet af 3 år. Det var med andre ord en risikovillig kapital, der blev skudt ind i at opretholde et lokalt samlingspunkt. For ud over butiksfunktionen skulle stedet også forsat kunne huse lokale foreningsaktiviteter, herunder for andelsforeningen Døllefjelde Musse Naturpark i forbindelse med møder, udlån af faciliteter i naturparken etc.

Arne Høgh har således fungeret som initiativtager i lokalsamfundet og været med til at arbejde for naturparken. Det er et engagement båret af en lede ved, at det i mange år gik tilbage siden hans egen barndom i Døllefjelde - ”den har været ved at totalt uddø” – og muliggjort økonomisk af den store merværdi af hans landbrugsejendom, som udviklingen har tilsmilet ham med. Men der har været et bredt engagement i naturparken, og som han udtaler:

”Den største oplevelse for mig har været at få nogen af de der jeg kalder københavnersnuder med i bestyrelsen....de er jo fandeme nogle herlige mennesker...jeg troede jo slet ikke de kunne noget, men de er jo nogle, der trækker. Og det har jo også været deres chance for at blive anerkendt her i området. (..) ... det har mange sideeffekter det projekt her.” (Arne Høgh, 2008, pers.komm.).

Det store antal andelshavere vidner også om, at naturparken er blevet en vigtig sag for lokalområdet. Mange har ydet økonomisk tilskud. En række lokale har endvidere givet tilsagn om at yde større beløb. Det drejer sig bl.a. om ejere af ejendomme, der ligger tættest på naturparken og med direkte adgang til den. For dem giver naturparken et væsentligt løft – også i ejendomsværdien. Således gav 55 personer tilsagn om engangsbeløb på i alt 125.000 kr., som indgik i købssummen.

Figur 19. Mange huse i St. Musse har haver direkte ud til Naturparken. Kilde: www.doellefjaelde-musse-naturpark.dk

I modsætning til det store lokale engagement og den kommunale opbakning før kommunesammenlægningen så oplevede man en meget nølende støtte fra den nye Guldborgsund Kommune:

”Alle er flinke og rare og der sker bare...[pift...indikerer at det fiser ud...]...sådan – og alle synes det er spændende og alle roser det og kommunaldirektøren roser det: at herude er en gruppe der bare kan.... Hvorfor pokker kan vi ikke få lidt hjælp til det?” (Arne Høgh, 2008, pers. komm.).

Frustrationen gik blandt andet på, at det var meget svært at få Guldborg Kommune til at binde sig for et årligt driftstilskud i forbindelse med ansøgningen til A.P. Møllers fond. Men det handlede i høj grad også om kommunikation og kommunikationsveje. Man havde været vant til en meget direkte adgang til kommunen og lokalpolitikere i den lille Nysted Kommune. Nu skulle man finde nye samarbejdsflader til en kommunalforvaltning, der stod midt i en meget omfattende sammenlægningsproces. I den proces missede man eksempelvis i første omgang mulighederne for støtte via landdistriktsmidlerne ligesom koordinatoren af landdistriktsmidlerne omvendt heller ikke havde viden om de væsentlige initiativer, der spirede i og omkring St. Musse. Som nævnt ovenfor er der siden blevet rådet bod på dette.

De kommunale omstruktureringer har ganske givet været en væsentlig årsag til, at man i Døllefjelde Musse har følt sig ladt i stikken. Ikke desto mindre peges der på, at det er meget svært for lægfolk at finde ud af, hvad den rigtige kommandovej er, hvis man ønsker hjælp til et konkret projekt; hvem ringer man til og hvordan sikrer man, at et projekt ikke strander rundt omkring i systemet.

Analysespørgsmål	
Hvad gjorde man?	Der blev skabt en rekreativ naturpark med søer og forskellige bevoksningstyper til glæde for lokale beboere på egnen omkring Store Musse og Døllefjelde i den tidligere Nysted Kommune
Hvorfor?	I forbindelse med råstofgravning var entreprenøren blevet opmærksom på de lokale beboeres frygt for områdets skæbne efter endt råstofgravning. Han indvilligede i at lave en hensigtserklæring vedrørende områdets fremtid (tilbagekøbsmulighed, anvendelse, etc.), Naturparken indgår som en brik i flere aktiviteter rettet mod at bevare et levende lokalmiljø ved Døllefjelde.
Hvem var involveret?	Entreprenøren der havde koncession på råstofgravning, andelsforeningen Døllefjelde Musse Naturpark, en lokal ildsjæl og politiker (Arne Høgh) samt Nysted kommune
Hvad var processen?	Et borgermøde hvor entreprenøren fortalte om planerne for råstofgravning blev startskuddet til en proces hvor en lokal gruppe (andelsforeningen Døllefjelde Musse Naturpark) udarbejdede forslag til skabelsen af en rekreativ naturpark efter endt råstofgravning. Et stort antal lokale beboere blev andelshavere for at skaffe kapital til køb af området. Den gamle Nysted Kommune støttede initiativet med midler til lokaludvikling samt bistand til formulering af en lokalplan for området. Efter kommunalreformen reduceredes den kommunale opbakning drastisk og projektet så i en periode ud til at fejle, specielt pga. manglende kapital. Området blev dog endeligt købt af Døllefjelde Musse Naturpark a.m.b.a. i 2008 og har siden haft held til at skaffe yderligere kapital (herunder Landdistriktsmidler) til en række faciliteter. Der er dog ikke pt. midler til at gennemføre projektet i dets fulde omfang.

Hvad kan vi lære af eksemplet

Eksemplet viser, at et lokalområde rummer ganske store ressourcer, der når de rigtige betingelser opstår så at sige kan "flytte bjerge". Etableringen af Døllefjelde Musse Naturpark udgør et konkret rekreativt projekt, men det er også blevet en katalysator for engagement i lokalområdet, der rækker ud over parken. Det har skabt samarbejde og sammenhold, der også har betydning for at få ressourcestærke folk til at blive boende i eller flytte til området. Man har lokalt trukket et stort læs med frivilligt engagement og økonomiske bidrag, men man må heller ikke glemme, at den rolle Nysted Kommune og den meget direkte adgang til kommunens politikere har spillet. Kommunen ville udvikling frem for afvikling og gik til grænsen af, hvad det var muligt indenfor lovgivningens rammer for at understøtte dette. Så meget desto mere var det genstand for frustration, da situationen ændrede efter 1. januar 2007 netop i en fase, hvor man godt kunne have brugt kommunal opbakning og proceshjælp. Følelsen af ikke at kunne komme videre med projektet, kunne måske i andre tilfælde havde slukket det lokale initiativ. I tilfældet med naturparken var der imidlertid så meget inert i projektet at det overlevede. Til gengæld har den kommunale forankring af den Lokale Aktionsgruppe (LAG) været vigtig for tildeling af landdistriktsmidler. Det viser, at tætte relationer mellem myndigheder kan være afgørende for ansøgning og tildeling af offentlig støtte.

Den bynære råstofindvinding åbnede en mulighed, der naturligvis ikke kan tages for givet alle steder. Det samme gælder entreprenørens favorable salgspris til den andelsforening, der voksede ud at brugerinvolveringen i reetableringen og et lokalt ønske om at vende udviklingen. På den måde er projektet ret unikt. Det er nok de færreste steder man kan forvente, at lokale borgere overtager så stort et areal med henblik på at lave naturpark. De mange spin-off-effekter i forhold til lokalområdet viser imidlertid, at det kan være sund fornuft for offentlige myndigheder at understøtte det, når muligheden byder sig.

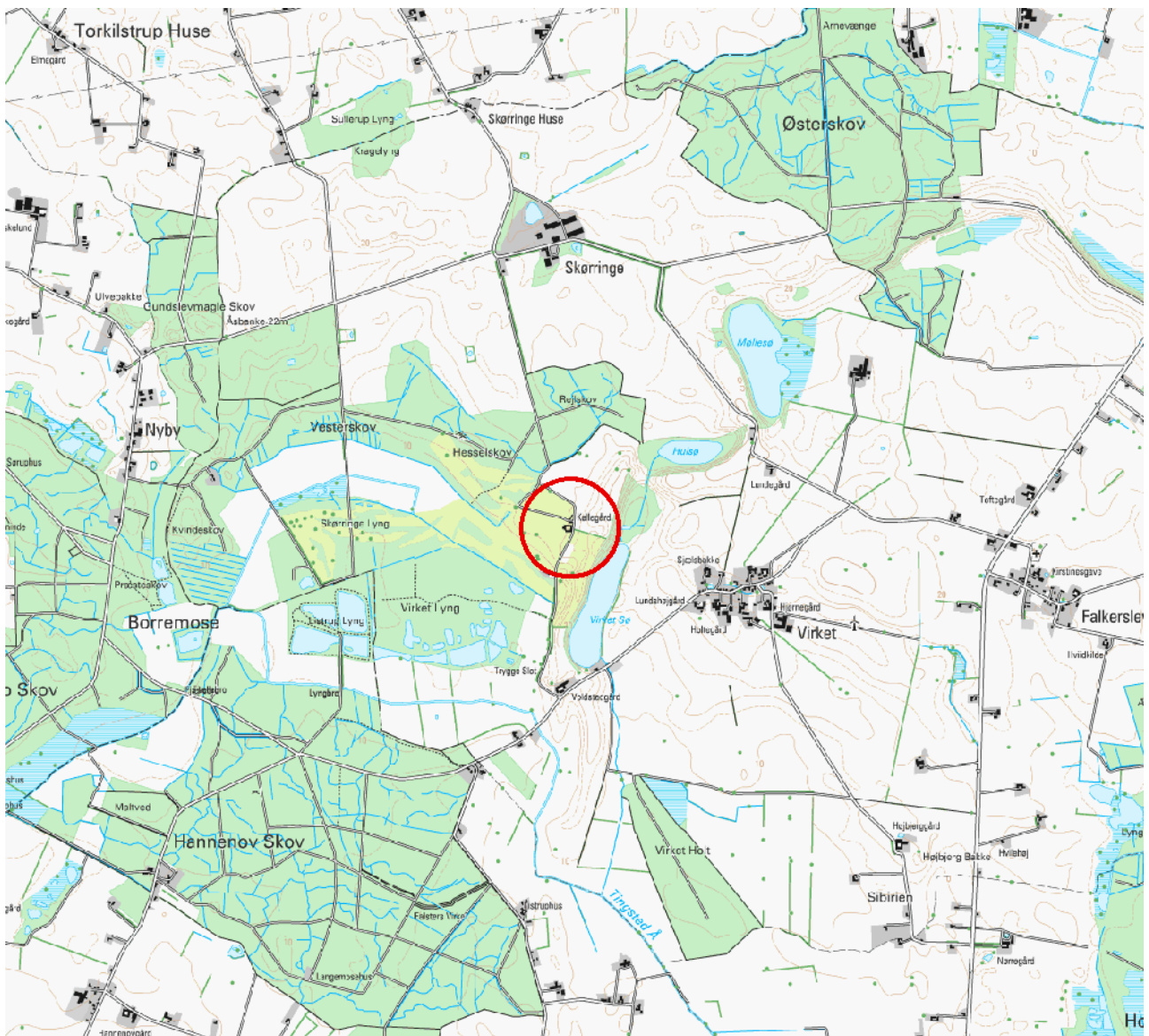
I forbindelse med friluftsp projekter drevet af lokale frivillige kræfter må anbefalingerne til offentlige myndigheder lyde:

- Der bør være en imødekommende indgangsdør til kommunen – eksempelvis en person der hjælper henvendelsen fra lokalområdet/foreningen frem til den rigtige del af forvaltning og sikrer koordinering mellem relevante forvaltningsområder.
- Der bør ydes en kompetent proceshjælp til de lokale ”lægfolk” f.eks. i forhold til fondsansøgninger, planlægning mv.
- At et område/projekt bygget på frivillige kræfter ser ud til at klare sig selv må ikke være sovepude – offentlige myndigheder bør være fleksible ift. at yde hjælp i kritiske situationer/perioder, hvis der ellers er risiko for at hele projekter tabes på gulvet.
- Offentlige myndigheder må udvise en vis risikovillighed – især når et projekt har meget bred opbakning lokalt. Herunder bør man være opmærksom på at et vist offentligt engagement kan være forudsætning for at fonde vil yde lokale/foreninger støtte.

5.4 Eksempel 3 – Falster Golf & Event

Falster Golf & Event repræsenterer et eksempel, hvor den rekreative anvendelse af landskabet er privat initieret og drevet. Det er lokaliseret på Skjørringe Gods' arealer, beliggende i hjertet af Falster. Godset har bl.a. en golfbane med Falster Golfklub tilknyttet, men derudover anvendes godsets åbne arealer, søer og skove til jagt, fiskeri og ridning samt aktiviteter i forbindelse med events/firmaarrangementer. Det er godsejerparret Rikke og Henrik Fabienke, der ejer godset og driver Falster Golf & Event, mens landbrugsjorden er bortforpagtet. Udover samarbejdet med Golfklubben omkring selve golfbanen, så har man samarbejde med flere lokale kroer/hoteller i forbindelse med arrangementer og golfferie.

Figur 20. Lokalisering af Falster Golf & Event. Køllegård rummer i dag klubhus og restaurant.

Baggrund og tilblivelse

Golfbanen blev etableret af den forrige generation af ejere – dvs. Rikke Fabienkes forældre – efter et stormfald i 1967 havde væltet en del af godsets skove. Rikke Fabienke arvede godset i en relativ ung alder i 1986 og bortforpagtede det i de efterfølgende 10 år. I 1996 overtog hun sammen med sin mand driften. En vifte af rekreative aktiviteter er siden da successivt blevet introduceret, inspireret af de skotske ”sporting estates” og efter en devise om at aktiviteterne skal være forholdsvis simple og traditionelle såsom jagt, ridning, lejraktiviteter, lerdueskydning. Også mere moderne aktiviteter så som cykling på mountainbikes har fundet indpas, men det skal som Henrik Fabienke udtrykker det, være aktiviteter som ikke kræver ”beskyttelsesdragt”. Motoriserede aktiviteter passer heller ikke ind i den ønskede profil. I det hele taget ønsker parret en udvikling som bibeholder det nuværende udtryk på de ca. 850 ha land – dvs. et godslandskab præget af store markfelter og skovområder samt mere ekstensive arealer omkring søer og mindre vandhuller. Det spiller ind, at parret ikke er første generation på ejendommen, men har arvet nogle værdier, som man gerne vil sikre også for eftertiden. Det er også baggrunden for, at man ikke ønsker rekreative aktiviteter, der sætter nye voldsomme aftryk på landskabet.

Den gradvise udvikling af aktiviteterne følger en mere generel strategi om ikke at sætte noget nyt i gang før der er økonomi til selv at kunne varetage investeringen. Således er centrum for golfaktiviteterne, ”Køllegården”, også gradvist udviklet og renoveret. Kort før kommunalsammenlægningen havde man ansøgt Stubbekøbing Kommune om at bygge i størrelsesordenen ti nye ferieboliger i ny sammenhængende gårdlænge som supplement til det samarbejde om overnatning, man har med kroer/hoteller. Storstrøms Amt gjorde imidlertid opmærksom på, at det var imod regionplanens retningslinjer og antydede, at det kunne blive en sag for Naturklagenævnet, hvis kommunen gik videre med ansøgningen. Sagen blev imidlertid ikke færdigbehandlet. I den nye Guldborgsund Kommune ser man imidlertid området som et muligt kerneområde for turisme og har i den forbindelse opfordret Falster Golf & Event til at satse større end den tidligere påtænkte relativt beskedne udbygning af overnatningsfaciliteter.

Henrik Fabienke er selv landmand, men de 500 ha landbrugsjord er som sagt bortforpagtede, fordi drift og udvikling af de øvrige aktiviteter er hovedfokus. Jagten er ikke inkluderet i bortforpagtningen og den udgør en væsentlig indtægt ved udlejning særskilt til jagtkonsortier. Der sælges endvidere ridekort. Et andet forretningsområde er udlejning af boliger. Tiloversblevne driftsbygninger er blevet sat i stand og indrettet som boliger, der lejes ud.

Det kommercielle tilsnit til trods, er det dog også muligt at færdes som almindelig gæst på golfbanen og naturligvis også i skovene. Der observeres dog kun et meget lavt antal fremmede på ejendommen.

Lokale aktørers rolle og holdninger

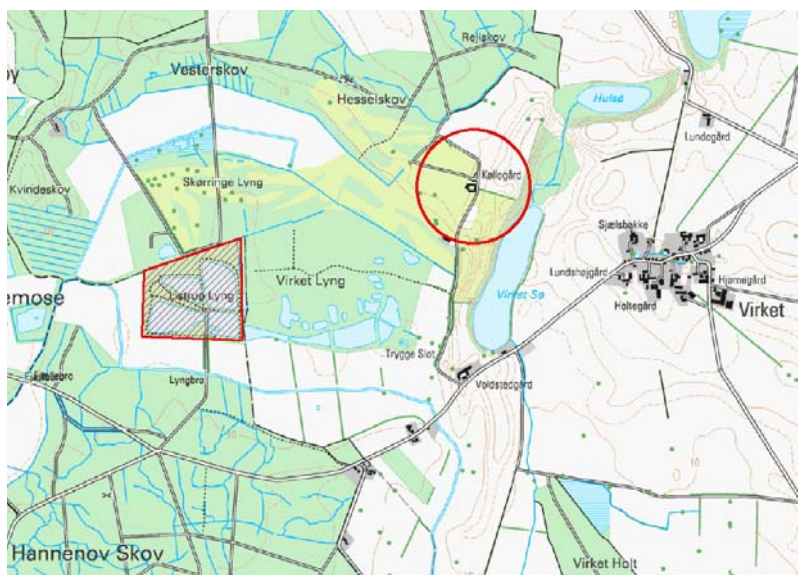
Godsejerparret er naturligvis den væsentligste aktør. Man har ikke anlagt en traditionel produktionstilgang til landskabet. Landbruget er vigtigt i form af forpagtningsindtægt, men fokus for ejerne er at omsætte landskabets rekreative værdier til økonomisk indtjening. Med afsæt i golfbanen har de rekreative aktiviteter taget nye former, men kravet har været, at det har kunnet forenes med de eksisterende landskabelige værdier, der især knytter sig til det visuelle og

kulturhistoriske udtryk. Måske derfor er aktiviteterne ikke kommet i konflikt med planlægning og lovgivning for så vidt angår selve landskabet.

Derimod har der været uoverensstemmelser omkring både renovering af bygninger og nybygning af ”ladelænge” med ferieboliger ved golfbanen. Ejeren oplever det til tider som en meget træg proces. Og også lidt uforståeligt at der er så stram kontrol med, hvad man må på landet i forhold til det der opleves i byerne. Det blev udtrykt således: ”I byerne blander man rask væk nyt og gammelt, og så kan det opleves uretfærdigt, at man nærmest ikke må lave noget på landet – endda når man selv har som kriterium, at det skal passe til det eksisterende udtryk” (Henrik Fabienke, 2008, pers. komm.).

Godset har mest været i dialog med offentlige myndigheder omkring sådanne bygge- og renoveringssager, og sådanne forløb er kendetegnet ved, at det er godset, der har taget initiativet og myndighederne ageret skranke for en konkret sagsbehandling. Men faktisk savner ejeren en lidt mere proaktiv indstilling fra offentlige myndigheders side. En mulighed kunne jo være, at kommunen aktivt spottede steder som Falster Nature Golf & Event og gik aktivt ind og arbejdede for, hvordan sådanne aktører kunne sættes ind i en turismeudviklingsstrategi, samt hvordan man kunne støtte stedernes udvikling. Det er jo også til kommunens bedste, når det går godt for turismen⁸.

På sigt kunne man forestille sig potentielle udviklingsmuligheder men måske også konflikter, hvor et udvidet samarbejde mellem godset og offentlige myndigheder kunne blive relevante. Ikke kun omkring turismestrategi og udvikling. Såfremt det centrale Falster på sigt udpeges til naturpark, således som foreslået i Friluftsrådets friluftsoplæg, så kræver det i hvert fald dialog omkring koordinering af den rekreative færdsel i området som helhed. Under alle omstændigheder kunne samspillet mellem statsskov og området tænkes at blive udviklet fremover. På natursiden er det værd at bemærke, at et habitatområde er udpeget på statsejet areal tæt ved Falster Golf & Event (se Figur 21). Sammenhængende naturforvaltning kunne også være et fremtidigt plantema, hvor koordinering med aktiviteterne på Skjørringe Gods’ arealer vil blive nødvendig.

Figur 21. Habitatområde Lustrup Lyng, tæt ved Falster Golf & Event.

⁸ Erfaringerne bygger primært på dialogen med den ”gamle” kommune og amtet, mens det endnu står åbent, hvordan det vil udvikle sig med den nye Guldborgsund Kommune.

Analyse spørgsmål	
Hvad gjorde man?	Ejerne af Skjørringe Gods har gradvist opbygget Falster Golf & Events, som har udgangspunkt i Køllegård der i dag rummer klubhus for Falster golf klub samt restaurant. Udover golf tilbydes en række team-building aktiviteter der udnytter det storslåede godslandskab med skove, åbne arealer og søer.
Hvorfor?	Efter stormfald i 1967 ønskede den nuværende ejers forældre at udnytte arealet til andet end skovdrift. Desuden har den nuværende ejer bevidst fravalgt landbrugsdrift som en produktionsgren, og landbrugsjorden er bortforpagtet.
Hvem var involveret?	Den nuværende ejer startede i 1996 golfklubben og har senere gradvist udvidet viften af aktiviteter. Stubbekøbing Kommune var involveret som myndighed ifm. ansøgning om indretning af ferieboliger i tidligere staldlænge. Lokalbefolkningen har adgang til skovarealer jf. Naturbeskyttelsesloven, men der ses ikke ofte besøgende
Hvad var processen?	En kommerciel interesse drev udviklingen af selskabet. Ejerne udtrykker stor forståelse for de unikke naturkvaliteter ejendommen har og udfører aktivt landskabspleje (genplantning af træer) og ønsker ikke faciliteter eller aktiviteter der er uforenelige med landskabskvaliteterne. Der blev ansøgt om tilladelse til indretning af ferieboliger i tidligere staldlænge som dog blev afslået af den daværende kommune. Den nye Guldborgssund Kommune opfordrer ejerne til at tænke i større baner for fremtidige projekter.

Hvad kan vi lære af eksemplet

Eksemplet peger på, at det ikke altid er ligetil at udvikle en mere kommerciel anvendelse af landskabet – i hvert fald ikke når det gælder understøttende bygningsfaciliteter. Også selvom et væsentligt kriterium er nænsom tilpasning til det eksisterende udtryk. Sådan kan det i hvert fald opleves af ejerne. Eksemplet viser også, at der kunne være basis for en langt mere proaktiv tilgang fra kommunes og andre myndigheders side overfor en aktør som Falster Golf & Event, der arbejder kommercielt med rekreativ anvendelse af landskabet. Sat lidt på spidsen har kommunen i eksemplet i høj grad været ”skranke” for konkrete ansøgninger fra ejers side i stedet for at være en ”medspiller”, der forsøger at skabe synergi mellem kommunens mere almene interesser og den private aktørs interesser. Det anbefales derfor,

- at kommuner bliver udfarende kraft for en dialog omkring følgende forhold, når det gælder en så stor aktør som i dette konkrete eksempel:
  - Hvordan kan stedets aktiviteter ses i sammenhæng med en mere generel turismestrategi – og hvordan kan stedets aktiviteter understøttes?
  - Hvordan kan samspil etableres omkring offentlighedens generelle rekreative muligheder i landskabet – en samlet strategi for samspil mellem private og offentlige områder?
  - Hvor kan samspil omkring hensynet til natur- og kulturlandskabsværdier etableres? – hvilke aktører kunne involveres / sættes i kontakt med hinanden?

6. Konklusioner og perspektiver

Analysen har vist at friluftslivet i Guldborgsund Kommune er et vigtigt plantema, som den nye kommune har behandlet med stort engagement, og inddraget som et vigtigt element under flere af kommuneplanens temaer (f.eks. under bosætning, sundhed). I forbindelse med Kommuneplan 2009 blev der således afholdt en række borgermøder, hvor et af dem var specifikt rettet mod friluftsliv og hvor der blev indhøstet mange kommentarer og forslag til fremtidens friluftsliv.

Arven fra 6 tidligere kommuner

Kommunens fremtidige politik vil være præget af den arv som følger med fra de 6 tidligere kommuner, som repræsenterer et bredt spektrum af strategier for håndtering af åben land plantemaer, herunder rekreativ planlægning. Deres valg af prioriteter og strategier afspejler i høj grad forskelle i landbrugets vigtighed, grad af bypræg og vigtigheden af turisme.

I det følgende beskrives nogle af de generelle strategier som analysen af plandokumenter og kommuneplaner har belyst.

Landskabet som kulisse for boligområder

Den gamle Nykøbing Falster Kommune indtog en særstatus ift. de øvrige kommuner i kraft af sin størrelse og de centerfunktioner som købstaden Nykøbing Falster udfyldte, som hjemsted for uddannelsesinstitutioner, kulturliv, transportknudepunkt. Kommunens bypræg dominerer kommuneplanernes omtale af landskabet, der nok værdsættes og fremhæves, men hvis primære funktion virker som en naturkulisse for boligområder. Naturen bruges som trumfkort i bosætningsstrategier, der meget gerne skal tiltrække ny tilflyttere til "mulighedernes by" som det hed i 1993 planen. Motionsslangen kan ses som et symbol på bestræbelserne på at trække landskabet ind i byen, på byområdernes præmisser. Landbrugets rolle er markant fraværende i kommuneplanerne.

Landskabet som landbrugets produktionssfære

I en række af de befolkningsmæssigt mindre kommuner har landbruget traditionelt spillet en markant rolle i den lokale økonomi og selvforståelse. Byområderne er beskedne og spredt bebyggelse på landejendomme udgør en vigtig boligtype. Nørre Alslev er et eksempel på denne kommune type, hvor landbrugets rolle især prægede de første generationer af kommuneplaner fra 1980'erne. Det udmønter sig ved at landbrugets behov betones i flere plantemaer, f. eks, skal rekreativ udnyttelse af landskabet (f. eks via adgang til landskabet) ske under hensyn til landbrugets behov. I takt med landbrugets dalende betydning øges fokus på andre interesser i det åbne land, og især i den sidste kommuneplan fra 2005 fremhæves landskabskvaliteter som en vigtig bosætningsparameter. Det sker bla, i form af jordbrugsparceller beliggende attraktivt tæt ved stiforløb eller vandløb.

Landskabet som attraktor for turister

I et par kommuner har de naturmæssige kvaliteter givet mulighed for at opbygge en vigtig indtægtskilde i form af turisme, især repræsenteret ved sommerhusområderne i hhv. Marielyst i Sydfalster Kommune samt i mindre skala ved langs med kysten i Nysted kommune. Nysteds

kommuneplanlægning er i den tidlige fase domineret af landbrugsdiskursen, hvor hensynet til landbrugets behov betones i flere åben-land plantemaer. Kommunen forstår efter årtusindskiftet at det vil være omsonst at satse på massiv tiltrækning af erhverv som vækstgenerator, og at de landskabelige kvaliteter i stedet giver mulighed for at satse på bosætning og turisme. I første fase er der fokus på Nysted bys kvaliteter, men i den sidste kommuneplan fra 2005 drejes fokus i stigende grad over på landskabets potentiale, som skal udnyttes ifm. stier, grønne kiler, kyststrækning, etc.

Guldborgssund Kommunes rekreative politik – kommuneplan 2009

Landskabet i Guldborgssund Kommune er diversst og afvekslende og rummer betydelige rekreative ressourcer, bla. i kraft af den lange kyststrækning og herregårdslandskaberne, der udgør en mosaik af landbrugsarealer og skovområder. Afsnittet om Fritid og Turisme i Kommuneplan 2009 peger på de sundhedsmæssige, rekreative og økonomiske effekter, som de mange herlighedsværdier kan fremme og indeholder en række delmål, der sigter mod opfyldelse af flere af disse funktioner. Udover de traditionelle sektoropdelte afsnit er kommuneplanen kendetegnet ved at indeholde en række tværgående visioner og planer, de såkaldte ”tværgående indsatsområder i planperioden”. Flere af disse har fokus på rekreative strategier og planer. De drejer sig især om forbedring af offentlighedens adgang til det åbne land gennem sammenhængende stisystemer samt anlæg og pleje af nærrekreative områder. Det er kendetegnende at disse indsatsområder inddrager flere plantemaer, herunder sundhed og natur og miljø. Arbejdet med kommuneplanen var også meget tværgående i den forstand at flere aktører udover kommunen fik stor indflydelse på formuleringen af politikker med relevans for den rekreative politik. Det var bla. Grønt råd der formulerede kommunens naturpolitik, som derved fik et input der afspejlede et kompromis mellem en række natur- og fritidsorganisationer. Kommunen valgte en meget bevidst borgerinddragelsesproces omkring arbejdet med kommuneplanen, hvor der blev afholdt en række borgermøder hvis forslag og inputs blev inddraget i den endelige planproces. Forslagene om sammenhængende stisystemer samt anlæg og pleje af nærrekreative områder er således alle formuleret med afsæt i borgernes bidrag til borgermøderne.

Offentligt-privat samarbejde samt landskabets rolle i friluftspjeker

Rapporten har fokuseret på tre eksempler på friluftspjeker i Guldborgssund Kommune, som illustrerer forskellige dimensioner af offentligt-privat samarbejde og rollefordeling:

- Motionsslangen i den gamle Nykøbing Falster kommune. Statsskovdistriktet var initiativtager godt hjulpet af en aktiv borgergruppe i idefasen, senere med kommunen som medspiller i realiseringen og driften.
- Falster Golf & Event, golfbanen ved Virket i den tidligere Stubbekøbing Kommune. Banen er anlagt og udviklet som privat initiativ for kommerciel rekreativ anvendelse af landskabet.
- Døllefjelle Musse Naturpark, naturområde i tidligere råstofgrav i den tidligere Nysted Kommune anlagt med lokal andelsforening som drivkraft og køber af området, der tidligere blev ejet af lokal entreprenør.

Generelt viser eksemplerne at private aktører, i form af interesseorganisationer eller kommercielle interesser, kan spille en central rolle i udviklingen af friluftslivsprojekter og at kommunens rolle kan variere, fra initiativtager og tovholder til at understøtte et borgerdrevet projekt.

Motionsslangen blev igangsat på offentligt initiativ, men blev blandt andet en succes fordi myndighederne trådte et skridt tilbage og agerede facilitatorer for en gruppe af interesserede frivillige brugere. Skov og Naturstyrelsens repræsentant havde således en rådgivende rolle snarere end at agere tovholder. Projektet viser dog også at der er begrænsninger for hvor stort et ansvar man kan pålægge frivillige kræfter. Det er vigtigt, at en ”professionel” instans har det overordnede ansvar og især påtager sig dele, som kan være svære at gennemføre på frivillig basis, f.eks. driftsopgaver, der kræver længerevarende engagement. Landskabet, der ligger til grund for projektet, består af skovområder og åbne landområder, der forbindes med stier. Landskabet har en sundhedsmæssig rolle, projektet udnytter de grønne værdier og det fysiske landskab til at fremme psykisk og fysisk sundhed. Endelig udnyttes de lokale rekreative ressourcer i motionsbaner, der anvender naturprodukter (træer, skrænter, vådområder) som elementer i motionsbanen. Man kan konkludere sig, at landskabet fremstår med en aktiv rolle. Dele af projektet er unikt og ville se helt anderledes ud på en anden lokalitet, mens andre dele (konceptet med et stisystem) er af mere generel karakter og kan genfindes mange steder.

I Døllefjelde Muse var projektet fuldstændigt drevet af privat initiativ, fra idéfase til gennemførelse. Den tidligere kommune havde medvirket med bistand og vejledning men opbakningen blev ramt af kommunalreformen der vanskeliggjorde fokus på lokale projekter. Desuden var Guldborgsund Kommune ikke i stand til at imødekomme kravet om finansiel støtte indenfor de gældende administrative rammer. Den løsere kontakt til kommunen og manglende detailkendskab til projektet var frustrerende for lokalbefolkningen i området. Projektet er unik pga. de særlige forhold der muliggjorde dets opståen og gennemførelse, men er alligevel et godt eksempel på hvor opfindsomt og succesfuldt et borgerdrevet projekt kan være. Set fra lokalbefolkningens perspektiv ville en mere proaktiv assistance fra kommunen være en hjælp, bla. for at guide dem til de rette instanser i kommunens administration. Projektet er set fra et landskabsperspektiv unikt, idet det er selve landskabet, som blev skabt ved råstofgravning, der udgør rammen for projektet. Samtidigt anvendes de rekreative ressourcer i landskabet (terræn, vegetation og vandflader) som byggeklodser for det endelige friluftslivsprojekt.

Falster Golf og event er også fremkommet på privat initiativ, men med et kommercielt sigte. Der er således tale om en udnyttelse af de lokale ressourcer som ejeren af Skjørring Gods er begunstiget med, i form af et smukt godslandskab med herlighedsværdier og ikke mindst, et areal der muliggør udvikling af en golfbane og efterfølgende andre aktiviteter. Som sådan er der tale om en virksomhed der genererer en indtægt til Guldborgsund Kommune på linie med andre erhvervsvirksomheder. Den tidligere kommune var ikke i stand til at støtte en udvidelse af projektet på et tidligere tidspunkt på grund af de rammer som lovgivningen satte for bebyggelse i det åbne land. Til gengæld har Guldborgsund Kommune vist interesse for en udvikling af firmaets aktiviteter. Set fra ejerens synspunkt vil en kommunal masterplan for området, eller en lokal udviklingsstrategi, hvor virksomheden kunne indgå som en brik være velkommen. Desuden efterlyses et serviceniveau fra kommunen der matcher det private erhvervslivs betingelser (herunder frister for afgørelser på ansøgninger) og en indgang til kommunen som er kontinuerlig (samme sagsbehandler) eller i det mindste kan henvise til rette instans. Projektet anvender det eksisterende landskab som ramme eller kulisse for hovedaktiviteten, golfbanen. Landskabet er lettere modificeret for at dække golfbanens behov men har derudover en passiv rolle, selve golfspillet kunne foregå i

mange andre landskabstyper. Derimod udnyttes de lokale rekreative ressourcer (bevoksninger, diger, søer, engstrøg) meget aktivt i en række af de andre aktiviteter som Falster Golf og event tilbyder (teambuilding, jagt). Konkluderende kan man sige, at det unikke herregårdslandskab udgør et fundamentalt aktiv for firmaets mange aktiviteter, men optræder med en mere eller mindre aktiv rolle.

Anbefalinger

Undersøgelsen har vist at den kommunale planlægning af landskabets rekreative udnyttelse i Guldborgssund kommuner før kommunalreformen i 2007 varierede betydeligt og afspejlede de 6 gamle kommuners generelle udviklingsstrategier. Undersøgelsen viser desuden at den rekreative sektor i høj grad bygger på et samarbejde mellem offentlige myndigheder og andre aktører og at de forskellige samarbejdsformer giver anledning til forskellige resultater. På baggrund af undersøgelsen kan følgende anbefalinger formuleres. Det skal bemærkes at selvom anbefalingerne er af generel karakter, så udspringer de af undersøgelsens resultater i Guldborgssund kommune, og de vil derfor være af varierende relevans i forskellige kommuner.

1. Inddragelse af andre aktører – rollefordeling og ansvar	
Anbefaling	Kommunen skal være aktivt opsøgende og engagerende i borgerinddragelsesxx, for at sikre opbakning og levedygtige friluftprojekter. Samtidigt skal begrænsningen af bogerinddragelse erkendes.
Baggrund	Den rekreative anvendelse af landskabet berører mange aktører: fra lodsejere hvis ejendom benyttes; gæster som anvender landskabets rekreative ressourcer; foreninger, som har særinteresser i landskabet (f.eks. DN, DOF, etc.). Ved at sikre sig inddragelse af relevante aktører tidligt i forløbet, kan kommunen sikre sig opbakning fra lokalbefolkning og et højt aktivitetsniveau. Det kan kræve at kommunen træder et skridt tilbage og giver plads til utraditionelle ideer og inspiration og indtager rollen som proceskonsulent. Det er imidlertid vigtigt at kommunen erkender begrænsningerne for borgerinddragelse. Borgerinddragelse er især vigtigt i idefasen men implementering af friluftprojekter kræver professionel/kommunal engagement for at sikre vedholdende og professionelt niveau. Afsnit 5.2 (Motionsslangen)

2. Aktivering af brugere – maksimal udnyttelse af eksisterende rammer	
Anbefaling	Udover at skabe de fysiske rammer og faciliterer skal kommunen sørge for at udnyttelsen maksimeres, bla., gennem ændring af vaner og kultur
Baggrund	Skabelsen af rekreative faciliteter og adgang til grønne områder udgør det basale fundament for befolkningens rekreative udnyttelse af landskabet. I praksis viser det sig at for at fremme deres anvendelse kræver der en vedholdende og målrettet indsats, hvor kommunen kan spille en central rolle. Kommunen må påtage sig et ansvar for at fremme øget brug af rekreative faciliteter igennem holdningsbearbejdning, tværsektorielle indsatser og kampagner. For eksempel kan der arbejdes bevidst med at anvende kommunens grønne områder ifm undervisning (idræt, natur- og teknik)

	<p>Desuden kan der arbejdes målrettes med at involvere både det organiserede og uorganiserede friluftsliv, så deres behov tilpasses landskabets rekreative ressourcer.</p> <p>Afsnit 5.2 (Motionsslangen)</p>
--	---

3. Opbakning til lokale initiativer – proceshjælp og risikovillighed	
Anbefaling	Kommunen bør være opmærksom på at tilbyde målrette bistand som er tilpasset borgerbaserede initiativer
Baggrund	<p>Nogle af de mest succesfulde friluftspjeker er baseret på ideer og initiativer opstået i lokalområder. De kan ofte være meget ukurante og have brug for professionel bistand for at blive til levedygtige ansøgninger og projekter. Det er vigtigt at kommunen kan yde den forskelligartede bistand som projekterne kræver i forskellige faser. Behovet kan variere fra hjælp til at guide projektgruppen frem til den rette instans i kommunen eller anden offentlig myndighed til egentlig teknisk eller administrativ bistand. Selvom et borgerdrevet projekt ser velfungerende ud er der behov for at kommunen holder et vågent øje med projektet, da kritiske faser kan få et ellers fornuftigt projekt(forslag) til at falde på jorden hvis der mangler professionel bistand. Erfaringer med LAG-projekter kan med fordel anvendes ifm. friluftspjeker. I nogle tilfælde er et vist offentligt engagement nødvendigt for at fonde vil støtte lokale foreninger.</p> <p>Afsnit 5.2 (Døllefjelde Musse Naturpark)</p>

4. Koordinering mellem aktører – opbakning til kommercielle projekter	
Anbefaling	Kommercielle projekter kan have så stor landskabelig indflydelse – også selv om de foregår på privat ejendom – at kommunen bør tage aktiv rolle for at sikre koordinering med andre private eller offentlige aktører i lokalområdet.
Baggrund	<p>Selvom private kommercielle rekreative projekter (golfbane, campingpladser, feriecenter) kan være fuldt levedygtigt og tilpasset landskabet på ejendommen, så bør kommunen være i front med at skabe rammerne for fysisk planlægning i lokalområdet, således at de landskabelige kvaliteter og rekreative ressourcer på et større skala udnyttes fornuftigt. Det indebærer at kommunen kan agere formidler mellem forskellige private eller offentlige aktører i lokalområdet. For eksempel kan de unikke landskabsværdier i et herregårdslandskab indgå i kommunens natur- og kulturformidling for lokalområdet, i oplevelsesøkonomisk sammenhæng eller kombineres med undervisningsformål. Dermed kan de kommercielle projekter også sikres en ekstra dimension igennem samarbejde med andre aktører.</p> <p>Afsnit 5.2 (Falster Golf & Event)</p>

7. Litteraturliste

Aunsborg, C., Enemark, S., Kjærdsdam, F., Møller, J. & Nielsen, J. (1989): Kommuneplanlægning i 1990'erne - om metodeudvikling i den kommunale planlægning. Ålborg Universitetsforlag.

Guldborgssund Kommune (2008): beskyt og benyt naturen. Naturpolitik for Guldborgssund kommune.

Jones, M. (2003): The concept of cultural landscape: discourse and narratives. Pp. 21-51 in: Palang, H. & Fry, G. (eds.): Landscape interfaces; cultural heritage in changing landscapes. Dordrecht, Kluwer Academic Publishers.

Kulturarvsstyrelsen & Realdania (2007): Kulturfarven - et aktiv. anbefalinger fra fire kulturarvskommuner. København, Kulturarvsstyrelsen og Realdania.

Mazanti, B. (2002): Fortællinger fra et sted - ph.d.-afhandling. Hørsholm, Statens Byggeforskningsinstitut.

Miljøministeriet (2008): Vejledning til Kommuneplanlægning 2008. Miljøministeriet.

Skov- og Naturstyrelsen (2007): Motionsslangen Nykøbing Falster – Bynær skov og natur for alle.

Bilag 1. Liste over interviewede personer...

Der er foretaget personlige interview (face-to-face) såfremt ikke andet er nævnt.

Navn	Organisation	Dato
Niels Skåning	Byggesagsbehandler i Stubbekøbing kommune	15. november 2006
Karsten Kolle Mikkelsen	Landinspektør og planlægger i Stubbekøbing kommune	15. november 2006
Hans Christian Mortensen	Planlægger i Storstrøms Amt landzoneadministration og regionplanlægning	14. november 2006
Morten Rasmussen	byggesagsbehandler i Sakskøbing kommune	14. november 2006
Erik Brun Jespersen	Tidligere sagsbehandler i Sakskøbing kommune	14. november 2006
Jesper Mogensen	Planlægger, landzoneadministration Nysted kommune	05. december 2006
Hans Erik Johnsen	Stadsingeniør, Nysted kommune	05. december 2006
Jørn Rasmussen	afdelingsleder for byggeri og miljø, Nykøbing Falster kommune	05. december 2006
Rasmus Schifter	Chef for teknisk forvaltning, Sydfalster kommune	06. december 2006
Erik Schøidt	Afdelingsleder for Teknik og Miljø, Nørre Alslev kommune	06. december 2006
Arne Høgh	Formand for Døllefjelde Musse Naturpark	8. april 2008
Birgit Bjerre	Drivkraft bag Sundruten (cykelrute) og tidligere kommunalbestyrelses- og amtsrådsmedlem	12. juni 2008.
C.C. Kristiansen	Friluftsrådet	7. april 2008
Carina Woolhead	LAG-Guldborgsund	7. April 2008
Claus Jespersen	Skovridder ved SNS Guldborgsund	8. april 2008.
Claus Lykkegaard	Fritidschef i Guldborgsund Kommune	22. april 2008.
Henrik Fabienke	Falster Golf & Event	22. april 2008
Jette Rau	Visit Guldborgsund	12. juni 2008.
Louise Larsen	Friluftsforeningen GRI-GRI (og naturvejleder på SNS Guldborgsund)	8. april 2008.
Poul-Henrik Pedersen	formand for Guldborgsund Kommunes kulturudvalg og tidligere borgmester for Nykøbing Falster Kommune	22. april 2008.
Troels Jørgensen	Entreprenør	12. juni 2008.
Svend Thorsen	Danmark Naturfredningsforening	12. juni 2008

Bilag 2. Oversigt over planerne i Nykøbing Falster kommune

Landskabet Det åbne land Landområdet Landdistriktet	KP 1985-1996 - Debatavis - Opsamling - Hovedstruktur - Rammer	KP 1989	KP 1993-2004 - Hovedstruktur	KP 2000-2012 - Redegørelse - Debatavis - Opsamling - Hovedstruktur - Rammer	KP 2005-2017 - Forudsætning - Hovedstruktur - Rammer
Værdi / beskrivelse	Landskabet er beskrevet, men med henvisning til amtets udpegninger af jordbrugsinteresser, fredningsinteresser, råstof, vandindvinding. Der er gengivet kort. Herudover fremstår landskabet som fysisk ramme for nye boligudlæg og infrastruktur. Billeder: vandet, skoven, landbrugsejendom, eng og heste.				
Problem / potentiale	Der er ikke fokus på hverken problemer eller potentialer – hverken landskabet som selvstændig værdi eller i forhold til andre emner så som livskvalitet, turisme, erhverv.				
Planstrategi	Fokus på lokalcentrene – også for boligudlæg. Amtets prioriteringer gengivet på kort og der gengives i generelle vendinger, retningslinier for de forskellige amtslige udpegninger.				
Sammenfattende					
Diskurs					

Bilag 3. Oversigt over planerne i Nysted kommune

Kommuneplan 1984			
År	Type	Titel	Kommentar
1985	Debatoplæg	Forslag til kommuneplan 1984-92	
	Hovedstruktur, lokalplanrammer,		

Kommuneplan 1989			
År	Type	Titel	Kommentar
	Hovedstruktur	kommuneplan 1989-2000	

Kommuneplan 1998			
År	Type	Titel	Kommentar
1998	kommuneplan	Nysted kommuneplan 1998-2010	
	<u>Hovedstruktur</u>		
	Rammer		
	Forudsætninger		

Kommuneplan 2004			
År	Type	Titel	Kommentar
2003	Debatoplæg	Debatoplæg 2003 om Planstrategi og Agenda 21.	
2005	kommuneplan	Nysted kommuneplan 2004-2016	
	Planstrategi		

Bilag 4. Oversigt over planerne i Nørre Alslev kommune

Kommuneplan 1984			
År	Type	Titel	Kommentar
1982	Debatoplæg	Debatoplæg om Nørre Alslev Kommunes fremtid	
1983	Forslag til kommuneplan	Forslag til kommuneplan 1984-92	

Kommuneplan 1988			
År	Type	Titel	Kommentar
1989	hovedstruktur	Kommuneplan 1988-96	
1993	hovedstruktur	Kommuneplan 1992-2000	
	Rammerne for lokalplanlægning		

Kommuneplan 1992			
År	Type	Titel	Kommentar
1993	hovedstruktur	Kommuneplan 1992-2000	
	Rammerne for lokalplanlægning		

Kommuneplan 1996			
År	Type	Titel	Kommentar
1997		Kommuneplan 1996-2005	

Kommuneplan 2005			
År	Type	Titel	Kommentar
2005		Kommuneplan 2005-2013	

Bilag 5. Noter fra workshop om friluftsliv i Guldborgsund Kommune

Sammenfatning af kommentarer og forslag for friluftslivet i Guldborgsund Kommune

Dette notat sammenfatter de mange enkeltforslag og kommentarer der fremkom på borgermødet om friluftslivet i Guldborgsund Kommune i Nr. Vedby Grusgrav den 14. september 2008. Forslagene blev dels givet skriftligt af borgerne, dels indsamlet mundtligt under selve mødet.

Sammenfatningens struktur afviger fra de 5 overordnede temaer – hvert opdelt i HOT and NOT – som forslagene blev indsamlet under ved borgermødet ved 5 tematiske poster. Det skyldes dels, at mange forslag alligevel gik på tværs af temaerne eller faldt udenfor de 5 temaer samt at opdelingen i HOT og NOT i nogle tilfælde ikke gav mening i forhold til de angivne forslag. Kommentarer og forslag er enkeltvist refereret i dokumentet ”kategorisering af emner, forslag og noter fra borgermødet – final.doc”, hvortil der henvises for nærmere dokumentation.

Indledningsvis sammenfattes kommentarer og forslag for selve Nr. Vedby Grusgrav, da man af disse rettede sig specifikt mod dette friluftsområde. Dernæst sammenfattes de generelle kommentarer og forslag under følgende overskrifter: Generelle betragtninger om adgang til naturen; stier og færdselsmuligheder; støttepunkter og faciliteter for friluftslivet; formidling og sundhed; og andre emner af relevans for friluftslivet

Notatet sammenfatter kommentarer og forslag. Konklusioner i forhold til fremtidige initiativer mv. overlades til den videre proces og er ikke en del af dette notat.

1. Nr. Vedby Grusgrav

Balance mellem faciliteter

Der blev overordnet udtrykt tilfredshed over at have et område som grusgraven til rådighed, men også anført mange ønsker om nye faciliteter og aktivitetsmuligheder. Omvendt var der de, der mente at naturen skulle have lov til at råde og nogle områder kunne beplantes eller få lov til at gro naturligt til i krat og skov. Der hvor området så vil blive brugt, vil naturligt slid holde stier og områder fri for opvækst. En nabo understregede, at man var glad for, at motoriseret færdsel ikke var tilladt men at man kun tilladte mere stille former for friluftsliv. Der er således flere syn på fremtidig udvikling af grusgraven og aktivitetsniveauet. Aktivitetsniveauet afhænger heller ikke kun af ønsker, ideer og valg. Det handler også om, hvad der er muligt i et område med et forholdsvis begrænset befolkningsopland. Som en politiker påpeger, så er det meget let at komme med alle mulige ønsker, men der skal jo også være nogle til at fylde aktivitet i tiltagene, hvis det skal give mening: der skal være et civilsamfund, der løfter en del af denne opgave, hvis politikerne skal kunne forsvare at prioritere eksempelvis et amfiteater i grusgraven.

Ønsker om nye faciliteter

For det første nævnes servicefaciliteter i form af handikaptoilet (eller toilet), mulighed for at få vand, skraldespande/mulighed for at komme af med affald, hundeposer og kort/infomateriale om stedet. Desuden nævnes strukturer og faciliteter, der understøtter aktiviteter, der allerede finder sted. Det omfatter bl.a. flere stier (den nuværende sti og skiltning roses), (udsigts)bænke langs stierne, grillsteder/bålpladser, plads hvor man kan sidde og nyde madpakker og skur/økobase, hvor skoler kunne opbevare grej mv.

For det andet nævnes faciliteter, der skaber mulighed for nye typer af aktiviteter i områder. De stejle skråninger kunne anvendes til mountainbikes, rutsjebaner, svævebaner, forhindringsbane (som i Bangsebro) og overnatningspladser. Der nævnes også anvendelse af søerne til sejlads. Endelig er der forslag om mere organiseret naturvejledning som et nyt Avnø-center i samarbejde på tværs af kommunegrænsen (borgcentret og geocentret)

2. Generelle betragtninger om adgang til naturen

Der er mange udsagn som kredser om behov for bedre adgang til naturen. De fleste handler specifik om stier, men andre sigter mere bredt: ”Lad os efterligne svenskernes allemandsret” og det nævnes at foreninger og private bruger bør få adgang til naturen, ”uden begrænsninger, bortset fra nødvendige hensyn til naturen selv.”

Adgangen gælder ikke kun fredet natur. Der nævnes også bedre adgang til både skov og landbrugslandskabet. Og det er især vigtigt tæt på boligen – vi mangler gode pilotprojekter, der kan vise vejen, nævner en person.

Konflikter lur

Behov for dialog om adgang og aftaler skal træffes af frivillighedens vej – f.eks. som ”spor i landskabet” som der bestemt er potentiale for at udbygge i kommunen, hvor der pt. kun er et spor. En anden løsning er brugerbetaling, som en lodsejer hævder, fungerer fint i forhold til ridning på ejendommen. Han passer og forbedrer faciliteterne og modtager brugerbetalingen med god samvittighed.

På den anden side påpeger andre, at nogle lodsejer ikke respekterer lovgivningen. Friluftsmuligheder forsvinder, når markveje pløjes op, og der nævnes frustration om, at man ikke har nogle myndigheder at gå til – intern justits i landbruget efterlyses.

Adgang forpligter

En person stiller spørgsmålet: ”hvordan får vi folk til at opføre sig ordentlig – ikke smide ting i naturen?”. Flere skraldespande er ikke løsningen – folk smider det bare ved siden af. En anden svarer, at holdningsbearbejdning er nødvendig. Her kan skolerne inddrages, ”så eleverne får øje på kvaliteterne ved naturen og lærer at bruge på den rigtige måde”.

Når folk færdes i landskabet, er det vigtigt, at de overholder reglerne, f.eks. holder sig på stierne. Ellers fører det til modvilje blandt lodsejere.

3. Stier og færdselsmuligheder

”Naturen i Guldborgsund er rigtig god”, men ”der mangler forbindelse i eksisterende stisystemer”, lyder det. Man vil gerne ud i naturen: der er mange, der nævner ønsker om flere stier. Der lægges bl.a. vægt på, at man kan komme rundet og på tværs – altså stisystemer. Stier er særligt vigtige tæt på der, hvor folk bor.

Stierne skal være sikre at færdes på. Det vil sige, at man (særligt børn) ikke skal over befærdede veje. Der efterlyses muligheder for forskellige typer af færdsel – cykel, til fods og på hest. Der fremhæves at stier i nogle tilfælde/lokaliteter kan integrere de forskellige typer færdsel, således som det sker i Nr. Vedby grusgrav. Men specielle hensyn skal tænkes ind. Det gælder blandt andet hensyn til handikappede og ældre, der kan stille krav om særlig belægning. Forløb med motionsbaner som i motionsslangen og rute for mountainbikes efterlyses også.

Formidling vigtig

Der skal være let adgang til oversigt over stier i kommunen – f.eks. på hjemmeside og i folder. Det gælder også om at inspirere folk, f.eks. med kort over stier og tur-ideer ved f.eks. parkeringspladser. Der skal være god information om, hvor man må færdes på hvilke måder.

Stier kræver vedligehold – eller?

Vedligeholdelse af stier er nødvendig hævder nogle. Hvis ikke de holdes nogenlunde og hærværk rettes op, så behandler folk dem også selv mere lemfældigt og smider affald mv.. Stier bør være attraktive, hvis man vil have folk ud og motionere. Omvendt hævner enkelte, at man bør lade færdslen afgøre, hvor der bliver stier. Der hvor folk går, bliver der stier og der hvor de ikke går, er der nok ikke behov lyder argumentationen.

4. Støttesteder og faciliteter for friluftslivet

Der efterspørges flere primitive natur(lege?)pladser, lejrpladser, bålpladser og sheltere (således som de sker i Nr. Vedby grusgrav) – ”for få lejrpladser nu”/”pt. alt for få primitive legepladser”.

Der efterspørges også servicefaciliteter i stil med ønskerne for grusgraven, f.eks. bedre toiletforhold. Der efterspørges også service i form af f.eks. brænde ved et bålsted – hvis man skal have folk ud må det være attraktivt.

Af mere omfattende støttesteder nævnes mulighed for base for formidling af naturen i skolen – f.eks. base som nævnes for Nr. Vedby grusgrav – eller som et egentligt naturformidlingscenter/naturskole, der også kan henvende sig til turister. Der nævnes også en friluftsbørnehave.

Ligesom for stier, påpeges at vedligehold er vigtigt og information om mulighederne skal være tilgængelige.

5. Formidling og sundhed

Formidling er allerede nævnt i forbindelse med både det at skabe kendskab til naturen samt hvordan man færdes i naturen og i forhold til information om hvor friluftsmulighederne er i kommunen. Sidstnævnte har også relevans i relation til kampagner for mere sundhed. Hvis folk skal ud og motionere må de vide hvor det kan lade sig gøre.

Naturformidling

Naturformidling og vejledning er vigtig. Det gælder ikke mindst overfor børn og unge, hvor der er gode muligheder for at påvirke til en fornuftig omgang med naturen. Lærer på Nr. Alslev Skole benytter Nr. Vedby grusgrav til natur og teknik. Men det er et problem, at der kun er sparsom opbakning dertil fra skolen og kollegaer. Der er ikke penge til bus, så der skal cykles og så er det meget bøvlet med udstyr, som kunne afhjælpes med en økobase med udstyr i grusgraven. Det er vigtigt at der skabes bedre strukturer for lærere, der har interesse for at tage eleverne ud i naturen. Det kunne også omfatte mere systemiseret samarbejde på tværs af skolerne, hvor man kunne trække på erfaringer fra andre skoler. En lærer f.eks. kunne være ansat til at undervise i naturen på flere skoler. Problemet er, at man hver især skal opfinde den dybe tallerken samtidig med at man skal alt det andet i en travl hverdag. Der kræves altså mentalitetsændring, prioritering og samarbejde. Kommunen kunne godt være bedre til at skubbe på og skabe ramme for sådanne ændringer. Og så stå for etablering af nogle faciliteter ude i naturen, der kunne understøtte skolen i naturen.

Oplysninger om mulighederne for friluftsliv

Det er især oplysninger om oplevelsesmulighederne, der efterlyses. Det omfatter, hvor stier og støttepunkter ligger, men også hvornår der foregår arrangementer som f.eks. naturvejledning. Flere refererer manglende kendskab i deres omgangskreds om selv større faciliteter – f.eks. motionsslangen og familielegepladsen i Bangsebrokoven.

En samlet og dækkende information på hjemmesiden er allerede nævnt ovenfor. Desuden nævnes muligheden for at arbejde tættere sammen med lokale medier for oplysning om muligheder og tidspunkter.

Sundhed

Flere udsagn bakker op om sammenkædning af natur og sundhed og om de kampagner kommunen er med i. Der opfordres til at fortsætte dette arbejde, så det bliver klart for alle at naturen er et godt ”træningssted”. I stedet for motion på recept kunne lægen måske udskrive natur på recept.

Man kunne arbejde med familiesundhedspladser [folkesundhedspladser som i Vordingborg Kommune?]

6. Andre emner af relevans for friluftslivet

Bedre dialog ønskes

Der ønskes en bedre dialog omkring problemstillinger i relation til friluftsliv. Der nævnes f.eks. dialog mellem forskellige typer natur/kulturbruger og så private lodsejere. Men også problemer med dialogen med kommunen nævnes. Private lodsejere føler sig mangelfuldt inddraget. Der nævnes meget stor forskel mellem forvaltningerne – kulturafdelingen lettere at gå til end miljø og teknik. Ligeledes opleves, at kommunen måske ikke altid internt er så gode til at kommunikere og koordinere mellem forvaltningerne.

Pas på naturen

Natur forsvinder og vejadgang til natur nedlægges. Godt at kommunen prioriterer 3 forskellige naturområder [uklart hvad der menes? – er det mon FR's tre områder?]

Det skæmmer, når huse står tomme. Måske burde de opkøbes og rives ned.

Husk at holde de områder og faciliteter, som der er nu [før man tænker på nye?]